

CASTRO ALVES

OTROCI

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1951

PABLO NERUDA
CASTRO ALVES

JORGE AMADOVI

Pro koho jsi zpíval, Castro Alvesi?
Pro květinu? Pro růži? Pro vodu? Vodě,
jejíž krása objímá kameny zpěvem vody?
Pro oči, pro křehký profil té,
kterou jsi tehdy miloval? Pro jaro?

— Zpíval, ale neměla rosu ta růže,
černá voda nenesla zpěv v bílé své hrudi.
Zpíval, ale ty oči viděly smrt
a za láskou ještě hořely utrpením.
Jaro bylo postříkáno krví.

— Zpíval jsem pro otroky. Plavili se
na člunu jak temný hrozen se stromu hněvu.
Potom v přístavu se zakrvácela loď,
nechávacíc nám náklad naloupené krve.

— Zpíval jsem, ano, zpíval jsem proti peklu,
proti nabroušeným jazykům hrabivosti,
proti zlatu nasycenému v bouři,
proti ruce, která držela meč,
proti vladařům temnot.

Z portugalského originálu „Os Escravos“, vydaného roku 1947 nakladatelstvím Martins S. A. v Sao Paulu, přeložili a poznámkami opatřili Kamil Bednář a Zdeněk Hampejs. Předmluvu Jorge Amada přeložil Zdeněk Hampejs. Úvodní báseň Pabla Nerudy přeložil z rukopisného originálu Ladislav Fikar se Zdeněkem Hampejsem. Typografickou úpravu, obálku a vazbu navrhl František Muzjka.

— Každá růže měla mrtvého v kořenech.
Světlo, noc, nebe se zatahovaly nářkem,
oči se bály raněných rukou.
Můj hlas jediný naplňoval ticho.

— Chtěl jsem vyrvat člověka supům.
Věřil jsem, že člověk je jediná cesta,
že z jeho srdce musí vzejít svět.
Zpíval jsem za ty, kteří neměli hlas.
Můj hlas bušil na dveře dosud zavřené,
aby hojem vstoupila dovnitř svoboda.

Dnes, Castro Alvesi, kdy čistá tvá kniha
se rodí znova — pro svobodnou zemi,
dovol mně, básníku naší ubohé Ameriky,
dovol, ať ověním tvou hlavu vavřímem lidu.
Tvůj hlas se spojil s věčným a mocným hlasem.
Zpíval jsi dobře. Zpíval jsi, jak se má zpívat.

(Dobříš, Československo, 1950)

CASTRO ALVES,

BRAZILSKÝ NÁRODNÍ BÁSNÍK

JORGE AMADO

Neskonale smutný sbor vzdechů, ponurý zpěv doléhající z chýší tak mocně vyjadřoval nešťastné postavení a touhu jejich obyvatel po svobodě, že dal vznik brazilskému jazyku a hlasu v brazilské řeči dosud nedostižené, jedinečné krásy, vzlyku, který již neprosil, který lámal okovy. Bolest, neštěstí, bídné postavení černého otroka, jeho vzpoury, jeho ozbrojená povstání, daly vznik hlasu básníka Castra Alvese. Daly vznik vrcholnému okamžiku brazilské a snad celé latinskoamerické literatury XIX. století.

Antônio de Castro Alves se narodil ve státě Bahia v roce 1847 a zemřel roku 1871. Žil jenom 24 let, byl ještě dítě, když si pro něho přišla smrt. Ale toto dítě, živené bojem lidu, nám odkázalo kulturní dědictví, jež nemá obdoby v dějinách naší literatury, nádhernou tradici spisovatele spjatého s životem, spisovatele, který se po boku utlačovaných účastnil bojů svého lidu, spisovatele, prohlášujícího svou poesii za „sestru chudého“.

Jeho hlas byl hlasem černého otroka, otroka bojujícího za své osvobození, otroka lámajícího okovy. Otroctví černochů, boj černých lidí za dobytí svobody, boj brazilských vlastenců proti císařství a za republiku, sny o šťastném světě, o spravedlnosti a hojnosti v daleké budoucnosti, to jsou náměty jeho poesie, to je obsah jeho nesmrtelného díla. Právě tato kniha „Otroci“, vydávaná nyní v češtině, obsahuje tu část jeho poesie, jež je věnována zápasu s otroctvím v monarchistické a otrokářské Brazílii XIX. století.

Castro Alves se nevynořil náhodně, v přílivu náhodných okolností. Žádný genius ani žádný hrdina se takto nerodí, odtržen od své doby, od problémů lidí, od skutečnosti, která jej obklopuje. Básníci a hrdinové se rodí z plodného lůna lidu, rodí se v bolesti a utrpení a především v bojích, přinášejíce s sebou dědictví zku-

žeností a vědění všech, kteří trpěli, aby v sledu generací je mohli nabromadit. Takový byl Castro Alves, skutečný genius Amerik, kondor na nebesích Brazílie, mladistvý polobůh, metající v hřtmavých verších blesky svého hněvu proti pánům otroků, proti majitelům půdy, burcující na své pouti lid, projíždějící celou zemí a volající přitom za zrušení otroctví.

Je nemožné načrtnout na několika málo stránkách jeho úplný profil, tak různé jsou fasety v jeho díle a v jeho životě, ač všechny jsou spojeny stejným citem boje a svobody. Castro Alves je lyrik, básník lásky, Don Juan, jehož náručí poznalo tolik žen, je básník svobody, je prorok světa, který začínáme budovat, světa, který vyrůstá ze Stalinových rukou a z rukou sovětských národů, světa, který básník předvídal ve svých verších; je člověkem milujícím divadlo; je básníkem americké přírody. Ale především je básníkem otroků. Přítomnost černého otroka, sténání těch, kteří úpěli pod bičem statkářů, křik vzpoury lidí, s nimiž bylo zacházeno jako se zvířaty a kteří si chtěli dobyt svobodu, největší statek světa, je konstantou jeho díla a jeho života. „Básníkem otroků“ jej nazval lid. „Básníkem svobody“ jej nazýváme ještě dnes.

Svoboda je slovo, nejčastěji se objevující v jeho poesii. Castro Alves s jedinečnou silou miloval věc svobody lidu, jí věnoval nejen svoje dílo, nýbrž celý život. Nebyl jenom básníkem uzavřeným do své pracovny a píšícím verše o otrocích a abolicí, o svobodě a republice. Ne. Za toto všechno také bojoval, byl zakladatelem prvních abolicionistických společností v Recife, v Bahii a v Sao Paulu a v nocích hrůzy poskytoval útulek černochům uprchlým z cukrovarů. Byl člověkem z veřejného prostranství, kázajícím o republice, bojujícím proti monarchistické policii, vyprošťujícím v čele mas zatčené politiky z vězení, hájícím v čele lidu na masových protestních akcích republikánské politiky. Mnohé z jeho básní, které žijí dodnes, se zrodily jako improvisace v boji, byly zbraněmi lidu proti pistoli, dyce a kopytům koní, jež byly zbraněmi císařské reakce. Nikdo v celé Americe nedokázal tak jako

on, že poesie je opravdovou zbraní lidu, tak broznou a tak mocnou jako nejsmrtonosnější zbraně. V jedné básni, kterou všechen brazilský lid zná z paměti, zdůrazňuje, že

„náměstí, náměstí patří lidu
jako nebe kondorům.“

Tato báseň se zrodila ve vzrušeném prostředí republikánského shromáždění, napadeného policií. Řečník byl zatčen, bylo nebezpečí, že masy pronásledované jízdou se rozprchnou, ale básník se vyhoupl na tribunu, zarecitoval báseň, rozdmýchal v lidu odvalu a policie byla zahnána na útek a zatčený řečník byl osvobozen. Kdekoliv se lid shromažďoval k protestu, tam byl Castro Alves. Stejně tak stál v čele studentů a intelektuálů, spjatých se vzpourou černých otroků, a všemi z působy jim pomáhal. V Castru Alvesovi byl vždy nerozlučně slit člověk s umělcem, oba tvořili jednu bytost. To je jedním z velkých ponaučení, která si musíme vzít z básníkovy života: Žádný umělec, žádný spisovatel nemůže dávat věci míru a pokroku lidstva pouze část svého já, jen svůj život nebo jen svoje dílo, nechce-li zradit sám sebe a své tvůrčí poslání. Nikdo se nemůže rozdělit na dvě bytosti, neboť dílo tvůrců kultury se rodí z jejich existence, trpí každou zradou a cownutím v jejich životě a stává se nesmrtelným důstojností a bojovností jejich života.

Pěvec zotročeného lidu. Je možno říci, že osvobozující musa Castra Alvese čerpala ze všech motivů majících vztah k tragedii černocha, že v každé drobnosti jeho života se dotýkala otroctví a boje proti němu. Chci však vyzdvihnout jeden rys: Castro Alves, politický, sociální a revoluční básník, básník, který všetečnou silou svého genia zřel daleko před svou dobu, básník spíše boje než bédování, nám ve svém verši nikdy nepředstavuje černocha jako žadonila prosícího o slitování, jako člověka vzburujícího soucit. Černoch v jeho verších je člověk proti své vůli připoutaný ke kálu otroctví, člověk bouřící se, snažící se osvobo-

dit. Takový je obraz černocha v jeho nesmrtelných verších: je to bytost, která bojuje za dobytí svobody, za to, aby roztrhla pouta, aby se také pomstila. Jeho dílo o otrocích vylučuje celou epopej, celé drama a celou tragedii černošských otroků v Brazílii. Ale jeho tón je skoro vždy tónem vzpoury, voláním po pomstě, je jistotou svobodné budoucnosti. Ani slovo pesimismu, ani odstrašující rada, smírné gesto, vždy zpěv naděje. Není to vzdychání, je to hymnus vzpoury. Castro Alves nechtěl ronit slzy zoufalství nad nekonečnou tragedií černocha. V tom je největší velikost jeho poesie, to dokazuje, že Castro Alves si byl vědom revoluční úlohy literatury. V jedné ze svých básní se obrátil ke všem brazilským básníkům, postavil před ně problémy a zeptal se jich:

„Kdo jsi ty, básníku? Jsi lampou orgie
či hvězdou světla národů, jež vodí je
k novému vykoupení?“

Zde, v těchto verších je celý rozdíl mezi uměním stojícím ve službách lidu a tím, které je nazýváno „uměním pro umění“, „čistým uměním“. „Lampou orgie“ je umělec zaprodaný utlačovatelům, umělec přebíhající před problémy, které jsou kolem něho, do své „křišťálové věže“. Ale umělec uprostřed boje, umělec účastník se boje, to je „hvězda světla“ vedoucí národy. Castro Alves byl v Brazílii XIX. století, v Brazílii černošského otroctví, monarchie, feudálních pánů, takovou „hvězdou světla“ vedoucí vzpouru lidu. Jeho jméno je navždy spojeno s hnutím za zrušení otroctví, s prohlášením republiky, s bojem lidu, který dnes pokračuje v boji proti severoamerickému imperialismu, proti válečným štváčům, proti utlačovatelům a vykořisťovatelům širokých lidových mas. Jméno Castra Alveze je praporem boje.

Chci upozornit ještě na jiný rys jeho díla: internacionalismus, který jej charakterisuje, na to, jak básník si byl vědom, že problém svobody je společný všem lidem, na jeho solidaritu se

všemi národy bojujícími proti útlaku. Byl nejbrasilstějším z brazilských básníků a zároveň básníkem nejsvětovějším. Básník našich hvozdů, našich ptáků, našich květin, našich polí, našich vodopádů, našich hor, hučících řek, básník našich hrdinů, Tiradente, Pedra Iva, Zumbiho dos Palmares, básník otroků lámaických okovy, básník republiky nastupující po císařství, básník demokracie byl také světovým básníkem, když opěvoval revoluční Francii a Robespiera, když opěvoval Polsko bojující za svou nezávislost, když opěvoval Kossuthovo Maďarsko, Juárezovo Mexiko, když vystupoval proti pronásledování židů. Jeho rozhořčený hlas namířený proti pánům brazilských otroků, proti reakcionářům císařství se zvedal i proti Napoleonovi zahrazujícímu cesty prokletěné francouzskou revolucí, proti caru tehdy utlačovaného Ruska, proti cizáku Maximiliánovi, vnucenému na císařský stolec mexickému lidu, proti papežovi a Vatikánu, kteří pro něho byli symboly tmářství. A byl také básníkem budoucího světa. Viděl naprosto svobodnou zemi, vedenou dělníky.

Tento brazilský chlapec, který zemřel ve 24 letech, vyzpíval nejen problémy svého lidu a své vlasti. Pozvedl solidárně svůj hlas také, aby pozdravil všechny národy světa bojující za svobodu. A zvěstoval příchod nových dob: uprostřed temnot Brazílie XIX. století spatřil jitřenku velkých revolucí přeměňujících osud lidí:

A proto, Marie, se skláním
v temnou a kalnou přítomnost a hledě na ni
na příští časy ptám se horečně,
a jindy zdvím hlas nad nebetyčné hory:
„Svobodo,“ ptám se, vyblížeje na obzory,
„kdy přijdeš konečně?“
A proto, když se krásná noc na zemi snáší
a s oblohy se hvězděně práší
a od souhvězdí sněží třpytná mha,

*dívám se v propast, z níž se u nobou mi kouří,
kde — jako mořské bludičky za litych bouří —
se revoluce rozžihá...!*

*V roce 1947 brazilský lid vzpomínal stoletého výročí narození
Castra Alvese. Dutrova vláda zaprodanců vynaložila velké
úsilí na to, aby snížila význam těchto vzpomínkových oslav.
Vláda, snažící se tak horlivě vzdvihnout památku historických
nebo literárních postav spjatých s reakcí, mlčela o Castru Alve-
sovi. Ale lidové vzpomínkové slavnosti, řízené komunistickou
stranou Brazílie, řekly mnoho o tom, jakou lásku chová brazil-
ský lid k svému národnímu básniku. Zvláště jedna z těchto
vzpomínkových slavností se mi zdála velmi významná: V městě
Babii, na náměstí Castra Alvese, se před básnickým pomní-
kem vládnoucím zelenému babijskému moři shromáždili černoši
se svými hudebními nástroji a černošky v typických krojích.
A tam hráli své melodie a tančili své tance (melodie a tance
dosud tajené v obřadech „macumbas“) na počest básníka svého
osvobození. V babijské noci černošská hudba a černošský tanec
osvobozené z otroctví přišly pozdravit básníka Castra Alvese.*

*Tvrdě musíme ještě bojovat, abychom dosáhli naprostého osvo-
bození brazilského člověka. Lid pokračuje v tomto boji každý
den. Bojuje za mír, za národní osvobození Brazílie, za lidově
demokratickou republiku, za Brazílii tvořící součást tábora
míru a socialismu, bojuje proti imperialistickému útlaku, proti
vykořisťování velkými držiteli půdy a hnilobnou buržoasií, ne-
schopnou vyřešit naše problémy. V tomto boji je poesie Castra
Alvese mocnou zbraní lidu, v tomto boji je nesmrtelné jméno
Castra Alvese praporem. Castro Alves kráčí s námi, jeho
památka je nám vzorem.*

Dobříš, duben 1951.

O T R O C I

STOLETÍ

*Vojáci, s vrcholů těchto pyramid
hledí na vás čtyřicet století!*

Napoleon

Století je velké a mocné.

V. Hugo

*Z rubáše svých brádnů
si tyranie praporek utkala.
Snad z jejich kostí lid
si jednou zbraně udělá.*

J. Bonifácio

Století je velké. V prostorách nebes
v dramatu tmy a světla burácí.
Svoboda — podobna Kristu
na kříži krvácí.
Havran tmy černý jako smola výškou pluje,
modravé roucho nebes zahaluje
perutí orla, brázdícího vzduch.
Těžce žhnou čela, oddechují hrudi...
Jen na rtech obzorů se budí
úsměvy záře... Je to Bůh.

Čas od času přeruší ticho
pronikavé a drsné úpění.
Je to snad hukot lesů
nebo již nesmírný křik lidu zní?
Chvěje se země, temná, kamenitá...
To v agonii se tu zmítá

svoboda k zemi sražená?
Anebo smělá paže lidu,
jenž drcen horami snáší svou bídu,
titansky zdvívá tato břemena?

Do palčivých, temných otázek
zní ironický smích.

Leč nám již lepší zítřky nese
nadějný víchř, jenž se zdvih!
Ač pochybnost chce mládí zmásti
a stáčí jeho zraky do propasti,
tak strašně na pohled,
přec mládí hustou mlhu protrhává
a za hřbety, jež ční jak pyšná hlava,
spatřuje slunce vycházet!

Každá noc jitřenkou se končí
a v každé tmě již příští blesky spí!
Ó mládí, věř, že není daleko
jitřenka, jež nás vykoupí!
Nářek — to marně čekat na zpěv značí,
pláč — planě snít, že slza, jež tě smáčí,
se změní v hvězdný zvěrokruh.
Svět, který jako plavec do zlých vln se noří,
jednou přec bude pánem širých moří,
jestliže spravedlnost je a Bůh!

Přemnohé noci ještě zatemňují
vesmírnou mapu pláštěm tmy.

Sup tyranů do krve dosud drásá
přemnohá mrtvá těla — národy.
Ztracené Polsko s mapy mizí,
ztrnulé ve spánku jak zimní hlízy,
a v hrobku Sobieského propadá;
(a v snách po meči ještě sahá v hrobce...)
Králové střídají se, slepé ovce,
a car se rozhlíží a usmívá...

Řím ještě snáší na své hrudi
břemeno králů — trpkých vlád.
Čekajíc, Řecko oplakává
Kanarise — i Byrona snad.
A Napoleon, jenž se ucpat snaží
křiklavá ústa davu roubíkem svých stráží,
na Jersey hledí, hrůze podlehnuv,
tak jako Sorrenta syn rodný
se zachvívá den po dni,
kdykoliv zahledí se na Vesuv.

Maďarsko vystavuje jako mrtvola
pod širým nebem svoji nahotu.
A již je nezahálí ani psancův stín —
ten Košutův.
A zde zas Mexiko — tak žhavé smysly,
syn veliký a nezávislý
slunce a svobody —
na zemi leží... a tam vzlyká
Juárez, jenž mu skláněje se říká:
„Čekej... na ranní červánky!...“

Obraz je temný. Necht' si slaboši
couvají v hrůze ze smrti.
Nás, kdo jsme Gracchů potomci,
neštěstí nezdrťí.

Dejte se v boj!... Je zákon, vůle svatá,
jež praví: Zločinu vždy v patách
již pomsta harcuje!
Neslyší od severu vaše uši
křik, jenž tam v nekonečno buší,
když Franklin sám jej burcuje?

To křížáků je pokřik,
jenž „vzhůru!“ volá k jinochům.
To svobody je slunce,
svítící novým Ješuům.
To ústa otroků jsou šťvaných,
v hrdiny naráz vytesaných
dlátem, jímž abolice buší na mramor!
Tak osvoboditelů pějí chóry —
plazů vyrostlých přes noc na kondory,
klopýtající o prostor!

A vy, ó blesky budoucnosti,
vy kukly, z nichž se rodí nový svět,
až vaše rámě odvážné
zákony nové bude utvářet,
nový chrám chtějте vztyčit,
jenž nebude lid tíhou ničít,
ale bude mu podstavcem!

Necht' konečně je dětem dána škola
a veteránu odměna, po jaké volá!
Světlo a maják — všem!

Světlo!... Vždyť dítě jako ptáče
své příští dny vám klade do rukou.
Na slunci chce být orlem odvážným
a v noci — sovou divokou!
Tribuny osvobodte, tisk ať není rabem!
Hanebné články pout jsou přece slabé...!
Po lidu nešlapte — je král! —
Jinak by — oceán hlav, duší plný,
svá práva pozdvihnul jak vlny,
z vás zákon vydupal!

Necht' žezlo papeži se zlomí
a udělán je z něho kříž!
Purpur necht' lidu poslouží,
aby svou nahotu jím zakryl již!
A slyšíc hukot, jakým duní Niagara,
již bez otroctví — také Guanabara
se zvedne v slunci k nebesům!
Zdi brlohů se zbožte jasem
a z jejich ssutin v nové kráse
postavte sochu hrdinům!

Dosti, dosti... Vím, že mládí
je na Sinaji Mojžíšem,
zákona desky přijímajíc od Věčnosti!

Kdo slavně v boji padne tam,
vrhá se v náruč dějinám
v srdci Brazílie!
S vrcholků And, jež věčnost hlídá,
podobných dávným pyramidám,
století tisíce vás, mladí, pozoruje!

Pernambuco, srpen 1865

ZA SVÍTÁNÍ

*Ošklivá stránko, která bude budoucnosti
vyprávět o zemlenosti dnešních lidí,
historie, psaná nářkem a zbrocená potem
ubohých páriů světa! Ošklivá stránko,
kterou nemohu přezíravě roztrhat, po-
šlapat, ukryt...*

Pedro Calasans

Ujždím do hor za rozbřesku
a kuň můj těžce zmáhá stezku
v předjitřním chladu bez slunce.
Úsvit se zvedá na východě z šera
a pohlížeje do jezera,
jak by tam viděl svého blížence.

Leknínům hvězdy, jež se rozplývají,
zářivé perly posílají —
z rozsypaného náhrdelníku.
Na obzoru se kopce odkrývají
a země probouzí se svými háji,
střásajíc mlhu s keříků.

Všechno se světlem, ševelem a vůní stává,
jak bílý vous si řeka načechrává
velebný vodopád
a na poušti se cedr sklání
a vítr zdvihnuvší se znenadání
modlitby Stvořiteli nese odevšad.

Santa Cruz, země, ty verši jedinečný
epopeje, již zpívá vesmír věčný
v nezměrném tvoření,
ty plná lesů — obrů zeleně, jež zmámí,
kde jaguár se dere houštinami
a drtí v listí kořeny,

jak jsi krásná, hrdá, svobodná a smělá!
V tvých horách vždy svůj domov měla
nezkrotná svoboda!
Tvé vichry purpur mlhy rozdírají
a tříští žezlo, jež se zdvíhá v kraji —
žezlo drsného piquiá!

Volně pastevec vede stádo své a zpívá
zdlouhavou píseň, jejíž nota tklivá
zahání bolest se steskem.
Nad punčem, s cigaretou zapálenou,
myslí na krásnou horalku, teď opuštěnou
ve vnitrozemí divokém.

Nespoután jako tajfun po kopcích a stráních
pobíhá pastevec a na zarostlých pláních
utrhne sipó ohebné.
Ohnuté prsty jurema jej nepoděsí.
Jen tapír, spatřiv je v rákosí kdesi,
oblaka prachu pozvedne.

Pod strání, kterou posel žlutý květ,
ukáže lesklou hlavu, mocný hřbet
aligátor, jenž z řeky se vynoří.
Nezkrotné vodopády, veliké a hřmící,
vy závratným jste slovem zpívajícím
o slávě And, jež v dálce zvedají svá pohoří!

Leč... je to sen, když vůkol vidím
barbarství, jež se řádit nezastydí
v století tomto za bílého dne,
když otroctví — jak ošklivá tvář krokodilů,
již vypuzených z kalné vody Nilu,
útulek u nás nalezne?

Zda slyšíš, Bože, křik, jenž vpadá
v nesmírnou symfonii, kterou skládá
příroda — pyšná vladařka,
ten křik, tak vzlykající,
s řinčením otrockých pout splývající,
s řinčením pout, v nichž otrok lká?

Nedopusť, Pane, aby skvělou práci,
již načrtal jsi v inspiraci,
zohyždil člověk vředem svým!
Tvá sláva jako slunce vchází do zatmění,
tvá báseň Ameriky čista není,
poskvrněna již otroctvím!

Nářky krve zbarvují do šarlatu
tvé řeky — podobající se Eufratu,
nářky sionských otroků!
A palmy se tu ohýbají při mučení,
když slyší mezi kopci steny,
všech, kteří trpí tu!

Ne, nesnesu se dívat na prokletí!
Kdy svobodných křik vzhůru vzletí?
Zítřka?... snad...
Klusej, můj koni, do hor, k výším,
vyrví mne odtud!... Rychle, slyšíš,
kupředu v ranní chlad!

Recife, 18. července 1865

VIDĚNÍ MRTVÝCH

*Ještě dnes se vypravuje o tom, jak jednou,
když byl jakýsi pastýř uведен trpaslíkem
do Kyffhausenu, povstal císař (Rudo-
vous) a zeptal se pastýře, zdali ještě
krouží havrani kolem hory. A když
pastýř odpověděl, že ano, císař zvolal:
Musím tedy spát ještě sto let!*

Heinrich Heine

V smutných hodinách, kdy v husté mlze
země, zahalená v rubáš, sní své sny
a kdy vítr skučí nebeskými prostorami —
pod kopulí hrobu, jenž je nesmírný —
ozývá se výkřik, trhající ovzduší,
zvedají se náhrobky a otvírají márnice...
Vystupují mrtví, zablácení, zsinalí
pod osudnou září bezkrevného měsíce.

Z rozžhavené půdy Afriky, tam na Sahaře,
roste přízrak, hrdě krácející vpřed,
ruce spoutány a vavříin na svém čele,
básník — šílený jak Tasso z dávných let.
Tehdy z jihu, severu... i z východu
vyrážejí Dóriové, Machado i Siqueirové —
mnohé tisíce —
přijíždí i na svém černém koni Pedro Ivo
pod osudnou září bezkrevného měsíce.

Tiradentes, vztyčen na kůlu, kde visí,
rýsuje se proti nebi modrému,
s hlavy se mu řine pramen krve,
ohňostroj hvězd z vlasů srší mu.
A veliký Andrade — ten smělý architekt —
obří rukou hněte lid a vést jej chce,
zatím co mu vítr zmítá tógou tribuna
pod osudnou září bezkrevného měsíce.

Skřípající socha... kymácející se v chůzi,
bronzovým je králem, jdoucím v pustinách
za výkřiku lidu: „Nezávislost nebo smrt!“
Královův kůň tu šlape po dvou korunách,
charty dvě však třímá jeho pravice.
A jak čestná stráž s ním jdou dva volné národy
pod osudnou září bezkrevného měsíce.

A tu z truchlivého ticha
se rtů mrtvé legie je slyšet hlas:
„Kam jde země, jejíž svobodu jsme hnětli,
kam jde lid, jenž sílil skrze nás?
Přítomnost nám poskvvrňuje rubáše
krví otroků, když třísní zemi umírajíce!
Anchietové a Gracchové, vy spíte v hýření
pod osudnou září bezkrevného měsíce!

Brutus odhazuje tribunovu tógu,
apoštol svou slinou třísní evangelium.

Kristus — lid pak na své Kalvarii
s chmurným úděsem se dívá k příštím dnům.
V orlích hnízdech zbylí — havrani!
Vlast svou dole v prachu sténat slyšíce,
poletují jako okřídlené zločiny
pod osudnou září bezkrevného měsíce!

Čekat, sto let ještě čekat...
Století!...“ — tak křičí mrtvá legie.
V dále, v roklích, znicích ozvěnami,
třese celým severem ta úpěnlivá nenie.
Na svých bílých koních uhánějí,
nekonečnou mlhou cvalem ujíždějíce...
Mlhy — prach těch prostorů — se vzhůru pnou
pod osudnou září bezkrevného měsíce...

Recife, 8. prosince 1865

PÍSEŇ AFRICANA

Ve vlhké chatrči
v těsných stěnách se krčí
u ohně otrok na hlíně podlahy
a zpívá si píseň,
v níž s nářkem navrací se
vzpomínkou v domov předrahý.

A stranou černá otrokyně
hledí na dítě v klíně,
jež houpá na loktech...
Pak se i ona tiše rozezpívá,
synáčka tiskne a pozakrývá,
snad aby nezaslech...

„Má země v dáli odtud leží,
tam odkud slunce chodí sem,
krásnější snad je tato zdejší,
ale já rád mám tamtu zem.

V té zemi slunce spálí všechno,
tam písek žhne jak uhlíky,
ach, nikdo neví, jaká krása
je vidat zvířetnici na nebi...

Tam krajiny jsou širé
a vlní se jak moře na pohled,
tam hrstka suchých palem
nutí tě přemýšlet...

Tam všichni žijí šťastně,
tam všichni tančí, kdy jen lze,
a lidé na prodej tam nejsou —
jak zde — za mrzké peníze.“

Dozpíval otrok, pak se ztišil,
vida, že ve vlhké chýši
vyhasne oheň zakrátko...
I otrokyně ztišila se,
aby svým naříkavým hlasem
neprobudila děťátko...

K spánku se otrok uloží tu,
vždyť vstává za úsvitu
brzičko před sluncem —
a spát o něco déle,
ucítí bičkůk na svém těle —
je přece otrokem.

Nešťastná otrokyně složí
své dítě v koutku na rohoži

s polibkem na oči —
nejspíš se bojíc pána,
aby jí časně zrána
nevyrvál děcko z náručí...

Recife, 1863

MATER DOLOROSA

*Nech mne pošeptat tvé duši navždy
sbohem, místo slz plakat krev, krev svého
srdce ronit nad svým synem, neboť ty
musíš zemřít, můj synu, ty musíš zemřít!*

Nathaniel Lee

Můj synu, spi, spi u věčném spánku
v nesmírné kolébce zvané nebesy.
A popros hvězdy o mateřský pohled, sladší
vánku
i o hřejivý klín, jež u mne poznal jsi!

Ach, motýle, jež něžná kukla vydá,
ty zlatá křídla záhy rozevřeš!
Smuteční bílá růže, bledá jako křída,
daleko, daleko ode mne rozkveteš!

Můj synu, spi... Jak řve ten vítr od severu
v těch suchých listech temné půdy celé dny!
Tu duši vichru ráda bych ti vdechla, věru...
Pohřební tajfun fičí, strašný a proradný...

Ne, neklň mi... jen z lásky nekonečné
já měla sílu zabít tě... (i sebe, vím...)
Sama a spoutána tě budu oplakávat věčně...
Buď svoboden!... já budu šťastna jenom tím...

Být ptákem zde — vichřice rve tě dravá,
být hvězdou — klamný svit tě vede na scesti.
Být červánkem — jen noc tě očekává,
být chudásem — jsi proklet do smrti!

Odpusť mi, synu... je-li zabít tě zločin...
Bůh odpustí mi vše... již odpouští...
Divoký příliv zlomí vrbu ze zátočin...
Stůjtež a bdětež nad tebou andělé nebeští...!

Můj synu, spi, spi u věčném spánku
v nesmírné kolébce zvané nebesy.
A popros hvězdy o mateřský pohled, sladší
vánku,
i o hřejivý klín, jež u mne poznal jsi!

Recife, 7. června 1865

DOZNÁNÍ

Běda vám, zákonníci, a farizeové pokrytci, že jste se připodobnili hrobům zblázněným, kteříž sic zdají se zevnitř krásní, ale vnitř jsou plni kostí umrlčích i vši nečistoty.

Evangelium sv. Matouše, XXIII, 27.

Když spatříš, Marie, jak s mého čela
se temná myšlenka k obzorům rozletěla,
perutě rozprostírajíc,
díváš se za ní se smutkem, jenž tíží,
tak jako lodník ze Sorrenta vzhlíží
k mračnům, jež halí luně její líc.

A bledá, nevinná mi pravíš,
se slzami, jež nezastavíš,
neboť jsou rosou bolesti:
„Proč trpíš? Hvozdu stačí vůně,
nebesům hvězdy, sadům květ, noc luně
a nám jen láska — ke štěstí!“

Tak tobě v dětském snění zjevuje se
pták lásky, který v zobáčku ti nese
ratolest naděje —
ja zřím však supa černého se s výšky vrhat
a svými drápy purpur trhat
s pláště, jenž rouchem lidu je!

Ty vidíš polní modrý květ na vlnách noci,
kde hvězdy — světlušky a mihotaví brouci,
vzlétají k nebi bez hranic —
já zřím však noc, v níž vše to mocnou vlnou
a chápu zemi strastiplnou,
jež sténá k Bohu vzhlízejíc.

Sorrentským loukám je tvá duše blízká,
kde za noci si kavatina stýská,
zatím co země v záři lunny spí —
má duše však je ozvěnou všech vzlyků,
vší bolesti, zrající do výkřiků,
když na rtech zaúpí!

Já slyším myšlenky, jež v šepotu se chvějí —
snad vření příštích eposejí
u mausolejí, která zarůstává blín,
a k hrobce věků nakláním se,
k těm lebkám kamenným, v nichž pravda tmí se
i Boží stín.

A tehdy se mi zdá, že na mne volá
minulost hrobek, oživená zpola,
a její hlas mi do samoty zní:
„Básníku, co jsi? — Orgií lampa bledá
či hvězda světla, která národy již zvedá
pro nové spasení?“

Jak, Marie, znáš málo trpký osud,
s nímž mladý bard se vláčí, osamocen dosud,
bolestně bezmocen...
když marně pro svobodu otevíral
svou duši — urnu, v níž teď pravda zmírá
i láska... naděje... i sen...!

On vidí temnou kohortu, jak divoce se žene
a hrozí soše (smrti zkrvavené),
soše velkého císaře,
jak pobuřuje dav svým slovem střečka,
až dav jde hryzat bronz jako psí smečka
a zuřivostí vše...

Žel, básníkovi nelze šlápnout na bezpráví,
jež ústy svobodu snad slaví,
ale v srdci má lest
a mukám otroků se směje v každou dobu —
hyena, která statečným chce z hrobu
vyrvati jejich čest!

Vždyť musím, Bože, vidat kněze s bičem,
jak mrská otroka, až chudák zničen
padá v prach silnice...!
A kněz — ten rybář duší — neví (sluha Boží!)
o svatém rybolovu — usínaje v loži
po boku prostopášnice...!

A není apoštolem, jenž co poutník prostý
bez měšce, sandálů a bez starosti
kdys chudý světem šel
po vzoru Krista, který žebrał vyslán nebem
a za chléb platil věčným chlebem
a lásku světlem oplácel...

Leč žehná otroctví a zbožná slova trousí,
zatím co na ořízce bible brousí
nůž na katovy oběti...!
Jak lituji, že verš můj blesky nemá,
abych mu v čelo vepsal anathema:
„Buď proklet, buďte prokleti!“

Buď proklet, tribune, lživý dnes jako příště!
Buď proklet, králi, který popraviště
si proti trůnu buduješ!
Buď proklet, barde, který zpíváš pro orgie —
kleštěnče! — lichotníku tyranie! —
buď proklet též!

Buď proklet, boháči, jenž rozmařilý
a nvyou hudbou zpilý
nevidíš opojen
hladové dítě na ulici,
bledou a otrhanou matku líbající —
snad jednu ze tvých kupovaných žen...!

Co ale s pouhým prokletím?... Což je snad trnem zraní
veselé květy luk a strání,
svázané v kytice?
Nakazí skvělý oděv rozmařilce morem?
Vždyť každou píseň přehluší svým hnusným chórem
bakchanálie bohatce!

A proto, Marie, se skláním
v temnou a kalnou přítomnost a hledě na ni,
na příští časy ptám se horečně
a jindy zdvímám hlas nad nebetýčné hory:
„Svobodo“, ptám se, vyhlížeje na obzory,
„kdy přijdeš konečně?“

A proto, když se krásná noc na zemi snáší
a s oblohy se hvězdně práší
a od souhvězdí sněží třpytná mha,
dívám se v propast, z níž se u nohou mi kouří,
kde — jako mořské bludičky za lýtých bouří —
se revoluce rozžhává...

Recife, říjen 1865

SLUNCE A LID

Lid má hněv a sopka lávu.

V. Hugo

*Již rozpontán,
strašný hurikán fičí s tebou —
a jaká bradba, jaké přístřeší
ocbrání před tebou?*

Quintana

Slunce — obr Briareos prostoru —
aby mohlo horstvo nekonečna zlézt,
koupe východ v krvi poloviny obzoru.

Tehdy v klínu sahar — Egypt, snášejíci trest,
pokorně se sklání, dokud výkřik odporu
nezahřímá do žulových uší sfingy svoji zvěst.

Slunci podoben je lid! A z temných dob,
třímaje den v pravici jak rozzášený vích,
jako Lazar rozráží svůj hrob!

Bojte se zástupu bosých a špinavých,
který chrání příští kolébky před vlnou zlob
a pomstí hroby pokolení minulých!

Recife, 23. června 1865

TRAGEDIE V CHÝŠI

Ve vlhké, stísněné chýši
plápolá plamen svíce,
v sapě se vítr tiší
a oheň se zahryzl do hranice.

U krbu Afričanka
synáčka houpá v kolébce,
prozpěvujíc mu tichounce
tyranu, jež se zarývá
v duši svým unylým smutkem.
A dítě se usmívá...
Křičí však a chladem se roztřese,
kdykoliv slaměnou střechou otřese
vítr z vnitrozemí v svém letu prudkém.

Když matčin zpěv poustal,
bláhové dítě se rozpláče...
Tu matka zpívá dál...
A ono se usmívá, neznajíc tíseň
ani žal, který zalil tu píseň.

Ty smutná, jejíž úsměv halí
jen nářky a žaly,
jaké tvůj pohled matky naplní...!

Ty, které v ručkách dítěte
i slza v dýmáku rozkvetě,
slza tvých soužení...!

A hlas, jenž láme srdce,
dál v písni zní:

„Jsem jak smutná volavka,
která sídlí v rákosí.
Noční rosa zebe mne
pod chladnými nebesy.

Pod chladnými nebesy,
jak ten rákos jezerní.
Šťastný bludný brkoslav,
který nezná vězení!

Který nezná vězení,
když kol hnízda kroužívá
a v odpůldni u řeky
stranou cest si zazpívá.

Stranou cest si zazpívá,
tam, kde krávy nepasou,
kde mu sladkým útlkem
vanilka a palma jsou.

Vanilku i palmu má,
bělidlo a úhory,
širé louky květnaté,
traviny a liany.

Traviny a liany...

Každý má, co milovat!

Jen já nemám matku svou,
bratra, syna, krb ni sad...“

Ustala píseň... od cesty dolehnul
hluk přijíždějících mul,
nesoucích cizí jezdce.
Před fazendou se zastavili
a s oblých mulů seskočili,
na dveře pána buší těžce.

Postavy ošlehlé sluncem a chlípné,
smyslné úsměvy, pohledy zlověstné:
nakroucený knír se drže pne,
v koutcích hnědý doutník žhne,
postříbřený bičik jezdecký
na zápěstí visí švihácky.
Černé holinky se lesknou,
ostruhami břinknou vráz,
pistole, jež záhy třesknou,
skrývá lemovaný pás.

Dveře fazendy se otvírají —
a za hosty se zavřou zas.

Chvěješ se, ženo? Proč? Noc klidně dýše,
vzdálený vítr v palmách šumí tiše
tam v kokosovém háji.

A řeka má perly, noc má tůně,
háj stíny a vnitrozemí vůně,
v nichž banány zrají.

Chvěješ se, ženo? Jaký zločin
a strach ti zírají z očí?

A co tě sklání,
co v záhybech šatu ukrýváš?
Snad kradenou věc schováváš?
Vlastního syna!... smilování!

Být matkou — zločin! Krádeží — mít syna!
A milovat jej — šlénstvím!... Tvá duše —
špína
a tma a mříž...

Černou noc těla — nosíš i v duši...!
Jsi kámen, jež pošlapou a zkrusí,
jsi Kristus, nesoucí kříž!

Prismatem větší tragedie — v tom čase,
kdy zemřel Bůh — vše promítá se
z Kalvarie až na Tabor.

Zřít bylo tehdy Palmyry kosti zkamenělé,
Babylon v troskách — město zcepenělé,
kde zuřil mor...

A blesky svobody se nebe zachvívalo
v oblacích slz, kterými lidstvo lkalo,
a v hloží sinajském!
Blesky, jež omráčí a zraní prudce,
teď vy jste, otroci — vy blesky revoluce!
Čekejte na svůj den!

* * *

Čtenáři, nepohrdneš-li
černošskou peleš navštívit,
koberce v sálech zaměnit
za brloh velmi zlý,
vstup se mnou... ale musíš dbát,
aby tvůj lemovaný šat
se nepošpinil o tu zem
v příbytku špinou prolezlém!

Nevstupuj ty, jemuž se zdá
i slavnost často ponurá,
ty mocný, jenž jsi slýchal
jen orchestry, dojímací sál...!
Nač probouzet tvou duši
v hedvábí pousnuvší,

tak v životě tvém zbytečnou,
že pečlivě ji zakrýváš?
Máš v srdci — pouhou špinavost
a měníš jeho zlatý skvost
v plaza, jenž stříká zlobně jed,
když ocas hryže si a hřbet...
Tvé srdce nikdy nekrvácí lítostí
a nezná vyčítavé starosti...

Nevstupuj ani ten, kdo odpírá
almužnu chudým, jejichž ráj je ulice...!

Ach... jen svou rukavičku šlechtice
si neposkvříte, páni!
Zde nohy sice šlapou v bláto,
však čela čistá jsou!
Na mrzkých tvářích svých vy zato
nosíte kal a světlo drtíváte nohou svou!

Jen vy, kdo v hloubkách rozbouřených moří
hledáte směle perlu světla,
vy potapěči z vírů, jež se mezi lidmi tvoří,
z tohoto proradného pekla,

vy vstupte — k strašné podívané
na drané útroby těch nových Prometheů!
Uzříte duše — guillotinovane
v chýši — v živoucím mausoleu!

— Otrokně, vydej mi syna!
Vy, pánové, pak oceníte zajisté
to dobré plemeno i sílu.
A dojednáme obchod na místě.

Tak mluvil statkář, zatím co se smál
a švihal bičíkem...

A matka naslouchala,
ztrnulá, užaslá a bez rozumu snad..

Ke Svaté Panně lkala,

modlíc se o zázrak

a oči vzhůru upírala —

nemajíc hlasu, měla zrak...

— Vydej mi syna! drsně vzkřikl pán
a sraštil husté obočí.

— Nemohu, pane!

— Drzá, to říkáš mi do očí?

— Odpusťte, pane... on spí...

Před chvílí usnul mi, chudinka, v náručí

a neví ani,

jací sem přišli vzácní páni...

— Co na tom, chci ho jen prodat!

— Prodat?... mé dítě prodat?
Ach, pane, smilujte se!... jste dobrý...
Raděj mi srdce vyrvěte z hrudi,
nebude srdce škoda...
Milost!... Zabte mne!... Nemůžete
mi přece vzít to jediné, co mám!
Sotva se umí usmát... maličký...
Ani mne pojmenovat nedovede... Vy sám
pane, též máte syny... kdo je nemá...?
A kdyby vás někdo chtěl prodat,
také by se vám chtělo plakat,
také by se vám chtělo vzlykat,
až byste s úsměvem říkal: Odpusťte...
nechte mi syna... a raděj mi srdce
i duši z těla vyrvěte...

— Mlč, drzá!... Drazí páni, zkrátka
cena je nepřehnaná...

Tu v nářku se vrhla matka
k nohám kupců — jak živá rána:

— Ach, páni, dost je na neštěstí
nemítí otčinu ani krb,
a být jen bezectným zbožím,
jemuž se říká: trp!

Dovolte noci, která pláče,
dočkat se aspoň jitřenky,
a suché větvi přejte rozkvéstí
i hnízdu nechte ptáče
tak jako matce synáčka,
ach, přejte lásku v neštěstí...!

Můj syn je konejšivým stínem,
jenž chladí poušť mou přehroznou.
Nevinným, čistým květem
i pláství medu milostnou.
Jeho úsměv — má jitřenka,
jeho slza — má hvězda, jež nezhasíná!
Jediné světlo v mém životě —
mé dítě!... můj syn!
Pro jméno Boží... nechte mi mého syna!

Leč neslitují se muži s duší kamennou,
ty hroby srdcí, mrtvě spící.
Z kolébky dítě vyrvou před ženou,
dítě — ručkama plačky šermující.

A scéna se změnil!... Vídali jste přece
řvoucího jaguára v lesních nocích,
jak s nevidanou zuřivostí
v odvážných, zběsilých skocích
drtí větve a láme kmeny
a deptá vzteklé psy i chňapající feny,

z oběti náhle v kata změněn,
v hrůze a v krvavé pění,
smělý a strašný a nezkrocený...

Tak otrokyně, slyšíc dětský křik,
vyskočí — jako živá msta,
až noha pánů couvne zděšeně,
pojednou nejistá.

— Ani krok dál, vy zbabělci!
Zloději dětí, zpátky!
vy, kteří jako jiní měšce
kradete srdce matky!

Tři silní černoši vejdou rázem...
Lesknou se dýky zrádné...
První i druhý však padnou
v smrtelných křečích na zem...

* * *

O chvíli později kavalkáda
unáší v dlouhém klusu po silnici
dětátka naříkající...
Ze statku slyšet bič, jak sviští tichem,
a na každou ránu — šílená odpovídá
děsivým smíchem...

Recife, červenec 1865

ZHÝRALÝ ŘÍMAN

*Tento pobled, tyto rty, tyto vrásky vy-
jadřují netrpělivé a neukojitelné prabnutí.
Touží a nemá síl. Pociťuje žálost a ne-
trpělivost.*

Lavater

Otroku, podej mi korunu z laskavce,
kterou jsem před časem dostal od Afry ne-
stoudné,
okrášli čelo... učeš mi vlas
a jemnou voňavkou z Orientu navoň mne!

A vrhni do plamenů tohoto etruského dříví
vonící smilku z Mediny!
Rychle!... A rozviň před mou třínožkou
plyš byzantské tkaniny!

Jaká nuda... Marně na sklonku odpoledne,
kolébán plavými Néreoavnami,
plavím se na galeře za drnkání harf
a kurtisána hlavu v klíně laská mi.

Marně se v pyšném a ohromném paláci,
jenž třípytnou mosaikou je vykládán,
marně se šplíchají nahé dcery Orientu
ve vlahé koupeli svých porfyrových van.

Jen cirkus miluji... křik, bolest, květy
a pardála a lva, když hřívu naježil...
Jenom tam v koupeli krve celého světa
čerpá zas římský purpur mládí do svých žil!

A lid — král se v oběti celého světa
dotýká vnitřností, s nichž kape horká krev.
„Ave Caesar, morituri te salutant!“
zní výkřiky otroků, divoký řev.

Otroku, zpěv chci slyšet...! Chop se lyry,
rozechvěj bolestnou strunu Orfea
a zpívej o zhýralosti bakchantek,
pěj hymnus lásky, jež život zažívá...!

Zpěv sladký jak zlatý med hymettských hor
a čirý jak vůně... Otroku, umkni!
Tvůj zpěv je drsný jak skřeky Eumenid,
jak verše Lucanovy je pochmurný!

Chci ódu lásky, jakou jen vítr zpívá
od Palatinu k hájům, rozkvetlým již!
Chci písně Neronovy... Otroku, zmlkni!
tvé prsty se třesou, hrát neumíš!

Odlož tu lyru... Jak líně se vleče den!
Hlupáku! blázne!... že trpím, nevidíš?
Přines mi průzračné falernské víno,
nali v nejdražší korintskou číš!

Život mne tíží... Tak pusté je Forum!
Ta nuda!... Co počít?... Ó bozi, už vím!
Podej mi číši a z vězení otroků přiveď
svou sestru — Řekyni Haidéiu!... Poroučím!

Na jejím klíně... Jakže, otroku drzý,
tvá ruka se při tomto jménu zachvěla?
Hle... poskvrnil jsi mi tógu falernským,
za to svou krví poskvrníš písek Kolossea...!

Recife, 7. září 1865

DÍTĚ

- *Chceš květinu, ovoce, nádobnáho
ptáka?*
— *Příteli, pravi řecké dítě, to dítě
s modrýma očima, chci střelivo a prach!*
V. Hugo, Vybodni z pěvy

Co žádáš, dítě?... Písek v písčinách
třpytivým leskem hraje
jak čepel meče rozžhavená v nach.
V savanách slunce zní. Jen vítr vane vlahý.

Ve stínu palmového háje
sklání se rolník, ospalý a polonahý.

Je smutné vidět jitro samý stín
a ptáka beze zpěvu
či jelena, jenž padl do travin.
Ty, mládí, v životě jsi úsvit jediný,
poznám tě po úsměvu.
Zpívej, dítě — ptáče bez viny!

Pro vanilkovou větévku snad naříkáš,
jež voní na keřících,
či pro květ granátovníku zde lkáš?
Já dám ti hnízdo, květ i palmu — dám ti vše,
spatřím-li na tvých lících
úsměv — hvězdu, zářící do duše!

Ach, ne... Tvou matku zabil bič,
jímž také šlehali tě.
Ty bludně hledáš v nocích ztracený svůj míč,
pláč lépe znáš než smích... ach, anděli...
Co žádáš, dítě?
— Žádám meč pomsty, příteli!

Recife, 30. června 1865

KŘÍŽ U CESTY

Invideo, quia quiescunt.

Luther

*Ty, který jdeš kolem, smekni. Zde spí
silný, jenž zemřel.*

A. Herculano

Poutníku, jenž sem přicházíš,
jda z divokého vnitrozemí,
uvidíš-li ten opuštěný kříž,
nech jej, ať v míru dál spí, sám a němý.

Škoda rozmariny, těch kvítků převonných,
které mu hodíš, kolem přecházeje.
Vyplašíš jen roj neklidných
motýlů, jejichž křídly vánek chvěje.

Je to hrob prostého otroka,
jemuž byl život bděním v kruté nespavosti!
Na lůžku zeleném mu dopřej spáti zhluboka,
kde Pán mu v travách útulek dal prostý.

Bez tebe guturama z plna hrdélka
pro něho vzdychá v odpolední divočině.
A jurití svým nářkem do samoty lká,
vrkajíc na bambusové třtině.

Mezi rameny kříže příživník
se vetřel do náručí květín
a rosou tráva chvěje se až po kotník,
když s loučí světluška k ní letí.

Když v noci hvozdy ticho zabydlí,
hrob o samotě mluví s Bohem v lesích...
Svým hlasem v hrdle vodopádů dlí,
zlatými křídly u hvězd na nebesích...

Poutníku, věz, že tento otrok nešťastný
teprve nyní pije spánek s jeho živou vodou!
Neruš mu lože svatební a jeho sny,
on teprv nedávno měl sňatek se svobodou!

Recife, 22. června 1865

ČERNOŠSKÝ ZBOJNÍK

Teče, teče otrokova krev,

padá, padá rosa krve.

Klíčí, ženče, setba msty,

vzrůstá již a dozrává!

Ostří srp, ostří, ostří svůj srp!

E. Sue, Zpěv synů Hágár

Zachvěj se, země, zachvěj strachem...
můj rychlý kůň, s vlající hřívou, pokryt pra-
chem,

černými soutěskami uhání.

Chvěj se, nebe... ó zkázo a neštěstí!

Černošský zbojník si cestu proklestí,

černošský zbojník, jehož zpěv zní:

Padej, roso krve otroka,

padej, roso, na tvář kata!

Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,

hrozná pomsta chvátá!

Spí blesky v černé bouři, jež se žene kraji...

I my jsme černí... stejné blesky zrají

v nás, kteří lámeme okovy...

S křikem svobodné kohorty vzlétni,

ó větre, pampero smrti, a vmetni

železnou rukavici v tvář pánovi!

Padej, roso krve otroka,

padej, roso, na tvář kata!

Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,

hrozná pomsta chvátá!

Ej, družino, jež nelekáš se činů!

Zbojníkům rozbíjí stan stínů

pod širým nebem noc, ta prokletá!

Vzhůru! zní z obzorů a po prostorách

křik, jenž se tyčí jako sopka v horách,

z níž kondor vylétá!

Padej, roso krve otroka,

padej, roso, na tvář kata!

Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,

hrozná pomsta chvátá!

Nechť pánovi, jenž zpívá na hostině,

zkamení ruka, třímající pohár s vínem,

pohár, jež zdobí modrý květ!

Nechť zašeptá si, myslé, že snad sní:

„Co je to za ďáblý, ti trhani,

co řvou, tak hnusní na pohled?“

Padej, roso krve otroka,

padej, roso, na tvář kata!

Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,

hrozná pomsta chvátá!

To my Jsme, pane, neměj strach,
jen pouta odhazujem v prach,
abychom pro ženy či matky k tobě přišli si...
Tento je syn starce, jehož jsi zabil!
Onen zas bratr ženy, kterou jsi zhanbil!
Ne, neměj strach, jsou to jen tvoji psi...

Padej, roso krve otroka,
padej, roso, na tvář kata!
Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,
hrozná pomsta chvátá!

Jen tvoji psi, jež hlad a zima trýzní,
tisíc let trpící strašnou žízni...
Ej, hostinu ti nyní připraví!
Sem s pláštěm, ať nám bedra halí,
z rudého purpuru dřív vám jej tkali,
nám stačí jen ten krvavý!

Padej, roso krve otroka,
padej, roso, na tvář kata!
Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,
hrozná pomsta chvátá!

Lvi Afriky, povstaňte k boji!
Noc bdí... a pustý kraj je přízniv zboji!

Až měsíc pokryje se mračnem zlým,
necht' výkřik vražděných sem vpadá
na hody smrti, které uspořádá
havran, jenž bratrem je jí truchlivým!

Padej, roso krve otroka,
padej, roso, na tvář kata!
Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,
hrozná pomsta chvátá!

Ať roztřesou se údolí i strmé skály,
i nebe, po kterém se hromy válí,
když hrdinové ženou se jak vichřice
a na zpěněných koních v prudké zteči
mávají do běla se lesknoucími meči,
o náhrobky svých dědů si je ostříce!

Padej, roso krve otroka,
padej, roso na tvář kata!
Vzrůstá, vzrůstá rudá setba,
hrozná pomsta chvátá!

AMERIKA

*Probud' vlast a pobled', jak ji tizí
sen hanby, který sní!*

Thomas Ribeiro

Ve vlahém stínu lesů nesmírných,
na pampách Jihu žhoucí americké pevniny,
ve zpěvu vánků v listí palem třpytivých,
v průzračné modři nebes, čirých celé dny,
půvabná dcera hvozdů - domorodka osmahlá -
postává netečně — hluboce snící snad!
K hřebenům And se sklání znenáhla
a Atlantik jí šumí pokorně u snědých pat.
Vánky na úbočích čeří jí doposud
pernaté luky dědů — peří samý nach —
a při vzpomínce zachvěje se její hrud',
zříc ještě jaguára v lianách.

To matné vzpomínky jsou z včerejška,
zdvíhající jí ňadra, na nichž nosí kříž!...
A v sladkém přemítání — jako sněžná volavka
na vlnách světla její duše vzlétá výš.

V teskném odpoledni ji uspávají sny,
širého vnitrozemí vůně divoké
i píseň brkoslava, naříkajícího nad trny,
i zpěvy vozků, něžné a hluboké.

Duch noci rozvlnil se v prostoru
a tajemství jsou skryta v lese pod stromy!
Stříbrný ostrov — luna z mramoru —
bez lásky vynořil se na východě z tmy...

A hvězdy podobny jsou visícím andělům
u modré klenby na mlhavých perutích,
kde ztraceni se žhavě obdivují půvabům
osmahlé dívky v pampách, jimiž sálá Jih.

Ve vodách vodopádů zrcadlí se jitřenka
jak hvězdy v rose, kterou noc zde prolila!
Květiny — ptáci, jejichž píseň lesy protéká!
Ptáci — křídlaté květy, jimiž obloha se rozvila!

* * *

Ó vlasti, probud se!... Svě čelo neskláněj,
neboť tvé slzy rovníkové slunce osuší!
Nevidíš na obzoru hasnout beznaděj
a svítat jitřenku dnů spravedlivějších?

Tak málo chybí... Svrhnout řetězy,
to jářmo bohatců, jichž biče často zasviští!
Ne, neposkvřňuj list své epepeje rzí
otrocké krve na špinavém tržišti!

Chudoby neboj se!... Buď svobodná!... Toť
obrem být
jak kondorové výšin tvých!
Břemeno svrhni s beder Atlanta, jenž bude žít,
a břevno zdvihni s ramen Kristových!...

Recife, červen 1865

VÝČITKA

LINCOLNOVU VRAHU

Kainel Kainel

Byron

*Neque fama deum, nec fulmina, nec
mimitanti murmure, compressit coelum...*

Lucretius

Zlověstný jezdce, zahalený v líci,
černého koně šlehající,
kam tě jen úzkost štve?
Neslyšíš vítr, který sténá,
jak střásaje ti rubáš na ramena,
vyje a vyje truchlivě?

Kam prcháš, jezdce? Zda tě úzkost hubí,
když pláštík rve ti svými zuby
temnotná vichřice
v hodinách tajemství a hrůzy vlčí,
kdy močály se v bázni krčí
a roztrásá je zimnice?

Když hory zahaluje mlha
a dravý vítr na cár trhá
borovici, úpící v údolí
a na nebesích hasnou lampy noci
a modrý plamen na náhrobcích
v zimní noc líže kámen ze žuly,

kam prcháš, směle, nedbající nebezpečí,
jak pták... jak vichr... Jaký osud ječí
ti v uši: prchej!... vrah jsi, vrah...! ?
Proč ohlížíš se těkavě a maně
na obzor, který couvá polekaně,
před tebou maje strach?

Marně prcháš v hodině přeosudné!
Marně ti pod ostruhou krví rudne
černého koně černý bok!
Marně rychlým a hněvivým krokem
prostory hltáš a přes hory, rokly
tě nese vzpurný skok!

Vpálené znamení s čela nevyhladíš —
svým chladným nožem zločin tady
podivné jméno vyleptal.
Co hledáš? — Noc, jež temnotou je?
Aby ti svítil, světlušek zlé roje
ze země kůň tvůj vykřesal.

Z veliké dálky háj se blíží,
svým uzlovitým krkem k tobě vzhlíží,
k cestě běží — se na tebe podívat.
Leč vrhnuv na prokleté čelo pohled krátký,
zděsí se... prchá rychle zpátky
a zahalí se v mlžný šat.

Neslyšíš ještě? Jako smečka, štvaná hladem,
s pahorků přes roklinu s vodopádem
řve ozvěna: toť on!
Prokletý jezdce, kde se ukončí tvá jízda?
Tvůj stín tvé paty bude hryzat
i pak, až nekonečno zahalí tě do svých clon...

SIROTEK U HROBU

Noc je tak chladná, matko má,
a mlha klesá, padá tma,
i říčka úpí v údolí...
Banány chřestí ve větru,
jako by rubáš trhal tu
duch nečistý a zlý...

Nezříš, jak noc se sráží v tmu?
Neslyšíš v lese zpod stromů
jak hrozný smích tam zní?
Běda mi, matko, strach mne umrtví!
Kdy konečně tvé tajemství,
tvá záhada se vyjasní?

Včera při Zdravas Maria
mne farní zvon tak rozplakal,
tak za srdce mne chyt...
Včera... kdy zmlklas docela...
a usnula... a oči zavřela...
Nenechalas mne ani domodlít...

K tvému loži jsem usedla,
ale tys byla tak prochladlá,

že jsem šla oheň oživit.
Snad vidělas mne bezmála,
neboť ses ve snu usmála
jak svatá, kterou máme ctít.

Pak oheň zhasl úplně,
světnice ztichla v tmě
a já jsem také mlčela.
Jen jedna svíčka hořící,
žlutavým voskem tající,
se třásla tobě u čela...

Sotva se zrodil bílý den,
hlasem střízlíka probuzen,
vyskočila jsem samý smích.
Zpěv ptáků jásal, tolik čist,
když pěli u svých hnízd
na střeše z došků travnatých.

Ale proč ty jsi spala dál
a nikdo mi už neříkal:
„dceruško zlatá!“ — nikdo již...?
Zlobila jsi se na mne snad?
Když jsem tě začla objímat,
tvářila ses, že neslyšíš...

Život měl náhle smutnou líc...
I plakala jsem, všeho litujíc,

čím jsem tě mohla pohněvat...
A k modlitbě jsem poklekla,
k té ranní, kterou jsem tě zaslechla
nejednou dřív se modlívát...

„Pane Bože, ty, který po noci
světlo jitřenky na zem sesíláš
a který rozedrané chuďasy
bohatým pláštěm slunce odíváš,

ty, který dáváš rosu květinám
a ptákům oblohu a ovzduší
a větším stromů plody bohaté
a nešťastnému pláč, jenž konejší,

ty, který v každém paprsku
démanty třpytící se rozséváš
a květy hvězd na pole modravá
s oblohy noční sypáváš —

Pane Bože, ty, který odpouštíš
všem duším, když se žalem rozplácí,
jak květu na jezerní hladině,
ježž deštík očistí a promáčí,

učíš si z duše čisté, nevinné
hnízdo své lásky, milostný svůj stan
a rosu ctnosti do kalíšku vlij,
jímž jako květ se k tobě otvírám...!

Kéž jen svou dceru šťastnou uvidím
a na svobodě dýše její hruď,
ó svatá Panno Maria, mne slyš
a ubožačce vlastní matkou buď!“

Vzpomínáš, matko? — říkalas,
když v nátku se ti zlomil hlas
a modlitba se zadrhla:
— Ach, jako rosa tiší květ,
tak tobě, dítě, dává svět
slzu, aby ti pomohla...

Dnes ale bylas němá, zváznělá...
jen na někoho bez těla
ses usmívala ve svém snu...
Strach na mne padal se všech stěn...
Jako bys tajemství své šeptem jen
tu sdělovala někomu...

A pak... ach, pak mne odtrhli...
a tebe... uložili do truhly
a skryli tady v zem.
Osiřela jsem v světnici,
jež byla už jen smutnou věznicí
a k tobě, matko, prchla jsem...

Ale teď... když tě zavolám —
ty neodpovídáš... Hlas pozvedám

a jen ty, jižní větře, odpovíš...
Na loži, kde se růže zardívá,
jen kámen tebe, matko, odívá
a místo polštáře máš kříž...

Je pro nás obě úzká postel tvá?
Jen obejmi mne — jako za živa —
tou nekonečnou láskou svou!
Ty, palmo, půjč nám stín,
ty, země, koberec svých hlin,
ty, ohni lásky — zář svou sálavou!

Matko, můj hlas mne děsí již...
Ve hvozdu kdosi blíž a blíž
opakuje mé vzlyky v noční tmě...
A třese zemí!... Probud se a vstaň!
Nebo mi stejnou rouškou zahal skráň!
Matko má... nebe... Bože můj! —

PROTIKLAD

*Tvá odměna? — Pobrání a list, jenž tě
osvobozuje z otroctví, když jsi byl pro-
mrhal své síly a nemůžeš již přinášet
užitek.*

Maciel Pinheiro

Jiskřivá slavnost zvučí v sálech!
Ze svícňů, těžkých stříbra chladem,
tryskají světla vodopádem
na rubíny a hedvábí.
Zní orchestr... a jako víly
dvojice rychlý valčík tančí
před květinami a pomorančí
na tkaninách, zdobících zdi.

A venku zatím noční mlha
na nádvoří a v ulici
jak rubáš, větrem vlající,
je šatem samoty.
A vichry, jež tu bludně krouží,
ze samoty letí v samotu
a s pláčem skrývají se tu
do jeskyň temnoty.

Všechno je pusté... Jen tam ve tmě
na náměstí se zmítá v hrůze
tvor, nerozeznatelný v mlze

a chroptí ve smrtelném tažení...
Nějaký trhan, otrok opuštěný,
zavržený i v agonii,
jak larva noci se tam svíjí,
ve tmě a v úpění...

To prokletý je otrok,
stařec, jenž opuštěn již nedovede žítí,
podobný cedru, jenž se na zem řítí,
když vyrvali jej z kořenů...
A na smrtelném loži
má kámen dlažby za polštáře
a jediný jej oplakává nápek —
řvoucího tajfunu...

Plač, roso noci...
Vzlykejte, větry bloudící...
Hvězdy, zářící do noci,
sviňte mu jako svíce u hrobu...
Neboť to tělo nepohřbené,
jemuž je mlha hrobníkem,
je slovem světla, výkřikem,
jenž věští svobodu...!

Recife, 10. července 1865

LOUTNISTOVA PÍSEŇ

Duj, větre z rovin širokých,
odnášej píseň pastevce,
mé srdce zpustlo docela,
svět celý zpustl divoce.
Neviděli jste paní mou,
jež v srdci kraluje mi?

Pláče, pláče loutna
loutnistry z vnitrozemí.

Za soumraku mi odešla —
tak mořský racek odchází
a padá rosa za noci
v polibku, který zamrazí.
Zpěv želvy strašně smutný je,
smutněji mně však je mi.

Pláče, pláče loutna
loutnistry z vnitrozemí.

Já snil: má paní vrátí se,
květ kokosu mi s láskou dá.
Čas přišel, květy přinesl,
čas odešel, květ uvadá.

Kolpíku, v dálku letící,
kam ulétáš mi s nadějemi?

Pláče, pláče loutna
loutnistry z vnitrozemí.

Již nemám tento život rád,
kraj zdejší se mi nelíbí,
svou paní půjdu vyhledat
v horách, jež na obzoru ční.
Jak ubohým jsem otrokem!
A pusté srdce — k čemu je mi?

Pláče, pláče loutna
loutnistry z vnitrozemí.

PROSBA

Pane, učiň, ať ústa nevinná
se mohou pousmát,
jako květ granátovníku se rozvírá,
když zora vyjde v ranní chlad!

Dej, ať matčina ruka synovi ukáže
cestu nebes pro život
a její rty dvě jména jak perly rozsypou —
Boží a synovo!

Ať dívka neposkvrní na loži nečistém
svůj vínek panenský
a čest již nemusí se od řezníka kupovat,
jímž pán je nelidský!

Ať ničí rozmar nevyrvé jak bodláčí
dětátko od prsu,
ať otroka nevzbouzí bič, když spí,
podoběn psu!

Urážkami a pohrdáním jen zahrnou
korunu stáří — šediny
a dcery v děvky mění nestoudně
před zraky rodiny!

Choť krásnou černoch má... a v jeden den
sám jen se probudí...
A neřest vysmívá se z věčného uzlu
Božího osudí!

Z propasti v propast, z bezecti k zločinu
otrok se dává na ústup,
krvelačný zákon mu zžírá útroby
jak divoký sup!

Hle, Pane!... Nevinnost, láska, čest
— a kupec otrokář!

Od kolébky až k hrobu beze cti...
Pane, k nám obrať svou tvář...!

Recife, 10. září 1865

VĚŠTEC

*Přijde den štěstí a spravedlnosti pro
všechny.*

Izaiáš

Často, když při stmívání za brazilských podvečeri
bázeň a stín se sunou s vysokých hor v šeru,
když domorodec drnká na kytaru v chýši, kde se tísní,
a krásná pradena se vrací od močálu s písní
a noc — posvátná sestra — hraje na varhany — lesy,
sahajíc do kmenů a do kručinek jako na klávesy,
když tehdy náhodou jdu mezi trním osamocen,
a kráčím nad roklí, zející tady přehlucoce,
a když svou pušku odložím a opřu o kameny,
zatím co pes můj na návrší u keře spí unavený,
tu jako harfu, kterou rozezvučel vítr zdejší,
podivné nápěvy a myšlenky snad ještě podivnější
rozvlní duši, zatím co já dumám hltán strastmi —
vida, ó Pane, stín tvůj naklánět se nad propastmi
a jímat okřídlené modlitby i zpěv, jenž o perutě prosí,
s sbírat slzu, která na lilii neštěstí je kapkou rosy —
a zbožně vzplanu, naslouchaje nebesům i zemi, padlé v lože,
a prázdnota se naplňuje stínem tvým, ó Bože!

Naslouchám hvězdám v oceánu nebe zpívajícím
a moře pralesů se rozezpívá při vichřici.
Vůně, jež stoupají, a blesky světél hvězdných tratí,
hvězdy, jež vzcházejí, a výkřiky, jež v nic se tratí,

všechno mi zpívá vstříc, že Věčnost v čase zaslíbení
s polibky musí obejmout kající se zemi.

A z toho posvátného obětí a políbení vznešeného,
jež smývá křivdy, zločiny a otroctví a kletbu zlého,
na rolích věku vzklíčí setba bez vražedných robot —
přemnoha lásek, nadějí a ctí a svobod.

Tu zbožně vzplanu, naslouchaje nebesům i zemi, padlé
v lože,
a prázdnota se naplňuje stínem tvým, ó Bože!

Zatím co slyším z prostorů blouznivé utopie,
v nichž budoucnost mi zpívá sladké melodie
o národech a dobách, novém zaslíbení a nových jarech...
k nekonečnu mne nese orel inspirace ve svých spárech
a já již směle přeskakují éry, které minou,
nedbaje hvězd a nechav staletí, ať plynou...
neboť má duše otřásá se výkřikem z nesmírné vise
obrazů úžasných, jež nekonečno tká tu ze své příze.
A zbožně vzplanu, naslouchaje nebesům i zemi, padlé
v lože,
a prázdnota se naplňuje stínem tvým, ó Bože!

Vidím svobodnou zemi... jako novou Magdalenu,
jak omývá si čelo v něžném vánku u pramenů
a lije z urny soumraku na modrém nebi
modlitby, světla, vůně... skloněna pod křížem s hřeby...
Ve světě — jenž je stanem všelidskému moři —
s oblohou místo střechy, s krbem, v kterém slunce hoří,

vesmírná rodina, již spojena, se šťastně pousmívá...

Ty svatý dni, v němž spravedlnost bude živa,
zřím v tobě kněze dávných trosek minulosti,
starého kněze, vznešeného ve své ctihodnosti,
an vytrhává příživníka — svatý květ, ten předmět uctívání
jak lesknoucí se korál moře, který váza chrání!
Již nezaplavuje chrám pověra svou nízkou špínou!
Mystická holubice — víra — s orlem rozumu však splynou
a vzlétnou spojeni z temnotných dolin v duši,
letíce k hnízdu nekonečna v klidné noční tuši.
Změnilo se železné žezlo — bodec pro národy —
ve věštčův prut, jenž raší v květ a vydá plody!
A dávný popravčí, jenž budil strach a děsil,
teď na pranýři dějin spoután hlavu věsí
a marně, zdá se, zakrývá si rukou čelo —
sup, který zapomněl, že slunce nezemřelo!

Hle, plavým dětem nad evangelií planou tváře,
když písmo vykládá jim jakýsi moudrý stařec,
na každém čele září světlo, v každém srdci láska,
na nebi hvězdy, v lukách sedmikráska...
Zříš pod vinnými keři prostou vesničanku,
jež vplétá lesní růži v černý vlas jak stužku do copánku,
a z pouští afrických a z ledů, které Sibiř kryjí,
z Kavkazu, z polí v přenešťastné Iberii,
z rozbitých mramorů posvátné Homérovy říše,
ze savan, z pampy Ameriky, jež si hoví v pýše,

odevšad tryská hymnus svobody a práce!
A s písni dělníků a kovadlin, bušících na paláce,
splývá hluk tisku, pokřik idejí, jež planou.
A všichni kují epeje svobody v to ráno
rukama s mozoly a omývajíce se z prachu
pod sluncem svobody, jež na obzoru vzhází v nachu.
Leč slyš — tlumený pokřik pozvedá se v dáli
jak hrom, jenž slyšet byl, když temnoty se otvíraly
a prokletého Satana v ně svrhla všemohoucí paže věčná.
Tak stejným odsouzcenem, prokletým na úsvitu neko-
konečna,

je pozemský svět paláců, kde neřest bují,
serailů temných, Egeů, jež smilstva rozpalují,
Saturnů žulových — leč s kostmi, s krví v žilách,
jež kradou z bytí lidu v rozvalinách...

* * *

Posléze zem je svobodná... nad stíny kalvarie
orel svobody na nedozírné pouti křídlem bije
od srázu Calpe k velehorským špicím,
od Himalájí k Andám, hrdě čnícím!
Okovy zlomeny a svobodná je celá země,
s biblí jak s praporem jde celé lidské plémě,
již není otroků a já chci uchopit svou lyru
a smělou píseň duše zdvihnout z jejich žhavých vírů
a spojit zpěv svůj s vichrem ženoucím se kraji,
s harfami hvězd a s mořem, s živly, jež se rozpoutají!

* * *

Leč běda! — vytrvalý nářek otroků a klení,
v řinčení želez, v křeči utrpení
jak jízdni hlídka osudu již na mne hřímá:
— Co myslíš jinochu? Co s básníkem, když dřímá?
I skloním hlavu, přetíženou blesky planoucími čiže
a strunu z bronzu váží k truchlivé své lyře,
zpěv agonie vrhám k nebesům a k zemi, padlé v lože
i k prázdnotě, již naplňuje stín tvůj, Bože!

MATKA OTROKA

*Náš Vykupitel, jako dítě v Nazaretě,
brál si s křížem, na němž pak vykoupil
svět.*

*Ó matko Polko, na tvém místě bych dítě své
učil již jeho příštím bráčkám rozumět.*

*Hned od mala mu ruce zvykej řetězům,
na popravě káře jej zvykej stát,
aby nezbledl před katovským obuškem,
ani se nezarděl před oprátkou, již třímá
kat!*

Mickiewicz, Polské matce

I.

Ó matko otroka, jež pohoupáváš vesele
sítí, rozpjatou v lese pod větvemi!
Lépe bys učinila, kdybys nebožáku
kopala jámu pod travnatou zemí!

Ó matko otroka, po nocích šijící
synovi prádlo ve slaměné chýši!
Lépe bys učinila, kdybys nebožáku
již tkala sukno na rubáš, jenž chladem čiší!

Ubohá!... učíš chlapce smutného,
že ve světě jsou zločiny a ctnosti!
K poctivosti ho vychováváš,
aby se uvaroval nepravostí!

A šílená — v té duši, ještě plné tmy,
zažháš jiskru naděje... Té ironie!
To ptáku v nekonečno vzlétnout poroučíš,
zatím co v okovech tu spoután žije!...

2.

Ó matko, neprobouzej duši, která spí,
božskými slovy, jaká s Kříže vzlétla!
Nač zkoušet bédného, jenž v propastech
se svjíjí bez konce...? Ať zemře beze světla!

Nevidíš jeho temný osud v budoucnu,
ó slepá bohyně, láskou oslepená?
Nauč své dítě — nepoctivosti a bídě,
ať žije v zločinu a umírajíc sténá!

Ať žije zbaběle... ať ohýbá svůj hřbet!
Ať z člověka se stane nízkým plazem,
aby se nerděl studem, aniž vzplanul hněvem,
až krutý bič ho srazí na zem!

Vyžeň ho z lože!... Ať přivykne a neklesá
pod chladem nocí, pod slunečním žářem!
Za živa hadry proděravělé mu budou šatem!
Po smrti zakryjí ho rozedraným cárem!

Nauč ho snášet trýzeň práce otroků...
Té práce, za níž platí shnilým chlebem!
Ať vlastní druhy přivázané k stromu bičem
šlehá!
Jak pes ať usíná pak pod širokým nebem!

Dítě — úzkostmi mučedníka ty se nezachvěj!
Jinochu — zanech lásky, jež ti není přána!
Manželi — vlastní ženu přiveď usměvavě
k prostopášnému loži svého pána!

Ó matko, nikoliv písním nauč
bédného otroka na proklínané zemi!
Ty, matko, houpající teď síti,
v palmovém háji napjatou pod větvemi!

3.

Ó matko otroka, po nocích šijící
při světle svíčky ve slaměné chýši!
Těmito verši ukolébávej svého syna —
nebo tkej pro něj rubáš, jenž chladem číší...!

Sao Paulo 24. června 1868

MANUELA

PÍSEŇ Z RANČE

Druhové!... na horská lada
již stáda
na pastvu sama jdou!...
Pastevci!... u lampy koldokola
hola!
zapějme píseň svou!

Dokud úsvit v tom bodě
na východě
nešlehne nad hory do modra,
každý ať píseň zpívá,
jež tklivá
probudí ozvěny Sinconrá...!

Na ranči noci rychle plynou,
když jinou
a jinou píseň zpívají zpěváci...
Teď slyšte nad kytarou
tu starou
milostnou romanci...!

* * *

Krásná jak růže byla celá,
ó Manuela,
jak růže vprostřed divočin...
Z damašku hebké jinovatky
své plátky
otevírala vánkům, něžnějším pavučin...

Vyzývavá a nezkrocená
ta dívka — žena
neklidná byla jak kolibřík.
Snědá a krásná Manuela
vždy měla
v každém svém ňadru milostný vzlyk.

Dosud, když loudavý vítr věje,
sny probouzeje
v neklidném srdci mém,
zdá se mi zčista jasna,
že krásná
zas víří ve fadu ohnivém...

Zřím zas, jak její noha štíhlá
se mihla
fandangem blouznivým...
Zatím co kastaněty chřestí,
lehce se nésti
taneční vřavou zas ji zřím...!

Manuelo... i dnes mi stačí
k pláči
vzpomínka na tebe v těch dnech...!
Znovu zas křísím na kytaře
svůj nářek,
když tyrany pěl jsem, samý vzdech:

„Manuelo, ach Manuelo,
tvé čelo
září jak luna nad úběl!
Má vzpurná dívko snědá,
ó běda,
každému běda, kdo tě uviděl!

Manuelo... ať mor mne zchvátí —
já přísahám ti
na jas tvých očí úžasný,
že zemru, kdyby tvé srdce mělo,
ó Manuelo,
zapomenout mé sny!

Na temný pohled tvůj, jenž hoří
tmou moří,
v nichž láskou tonu již!
Na vlas tvůj, jenž mne dráždí
i vraždí
svou svěží vůní, když jej rozpustíš!

Na ňadra tvá, jež místo stráží
jen krajky váží,
aby je nikdo neuloupil snad...!
Na nohu tvou, již v chladné řece
já spatřil přece
v ten den, kdy šla ses vykoupat!

Na vše, co chová země — tvory
i hory
i lesy, řeky, lány, nebes třpyt,
na vše ti přísahám bděle,
že Manuele
chci věčně otročit!

Ty dobře víš, že Marie
tak chladná je
ke všem — jen ke mně ne...
Že Anna, Lucie i Jana umírají,
kdykoli hrají
na mandolinu písně milostné...!

Ale tys ptáče, jež si staví
hnízdo své slávy
v mé hrudi přímo na srdci!
Jsem ret, jež láska tísnil,
a ty — jsi písní,
bez tebe marně zpívat chci!

Ach, pojď...! Noc vzrůstá výše
a tiše
sestoupil měsíc a líbá květ...
Ve stínu veselých rájů
hájů
o marné lásce počal vítr pět...

Ach, pojď...! Má hnědovlásko,
má lásko...!
Mou chotí buď mi v údolí,
kde po trav hebkém fáči
tvá noha kráčí
jak v zámku s kupolí!

Za svědka strom nám v lesní hradbě
stačí k svatbě
a nebe buď náš chrám!
Zářící hvězdy u měsíce
jak svíce
svatební vzplanou nám...!"

* * *

V čas, jenž se změnil v zkazku,
svou lásku
já zpíval jí... však marně, ach!
Manuela, ač naslouchala,
se smála —
cudný květ v samotách!

Druhové!... jestliže dosud
lká na zlý osud
kytara má a pláče mými slzami,
to proto... slyšíte mě?...
blíž ke mně!
a — pravda — napít dejte mi!...

...proto, že... ruka se mi třese!...
nu, napijme se!...
pohár přec bolest zažene!...
že Manuela, má Manuela malá,
se stala
milenkou pána toho dne...

Sao Paulo 25. června 1868

BAJKA O PTÁKU A RŮŽI

Bylo to v zamračeném dni,
kdy bludný pták se k poledni
usadil na moruši.

A na růži se zahleděl
a tesklivě jí v okno pěl,
co tížilo jej v duši.

„O růže, růže spanilá,
ó sultánko ty přemilá
v harému modrých sadů!
V paláci trávíš jen své dny
jak v Itálii princezny,
jak dívky Cařihradu!

Jak šťastna jsi! Já marně chci
žít věčné jaro v paláci,
kde není nedostatku!
Ty chráněna však křišťálem,
necítíš padat kolkolem
zlou zimomřivou jinovatku!

U drobných sošek z kamene
vyrůstáš za každého dne...

Nargilé dýmá tiše,
až z Číny je tvůj štíhlý džbán
a nejjemnější porcelán
naň dala čínská říše.

A zima venku drží stráž,
zatím co nahrá usínáš
pod skleníkovým stanem.
Vánek je tobě otrokem,
slunce — tvým pážetem,
ty jemu kastelánem.

Já zatím zhloubi nešťasten
cestuji v dešti den co den
a nebesům čas kradu —
jak středověký trubadúr
obcházím zámky, města, dvůr,
jda od klášterů k hradu.

Můj nuzný plášť už chátrá mi,
ramena svítí děrami
a čapka má... tu vynech!
Ach, Bože, kéž bych růží byl —
jaké bych písně hlaholil
o lásce, o vavřínech!“

* * *

Volnému ptáčku v listoví
z komnaty růže odpoví
na tu řeč sladkobolnou:
— Mlč, pěvče lesních zelení!
A nezaměňuj vězení
za klenbu nebes volnou!

Ty nevíš, jak zde trpce sním,
trápena zlatým vězením,
zlatými galejemi!
Smutno je bez mých fialek
a nezlíbá mne motýlek
ni vánek z vnitrozemí.

Chlad jinovatky studí tě?
Jitřenka zlatá vzbudí tě
a zlíbá v jitřní pění!
Básníku, květ tvůj vyšlehne
v každém polibku plamene
i v každé kantiléně!

Leč já?... V sálech, kde září strop,
mne dívka vplete ve svůj cop
nádherné barvy temné...
Pak — už jen zvadlý mrtvý květ...
Závratný valčík dá se v let
a rozšlape mne...

Jdi, básníku!... Let nad stíny
přes moře, hory, doliny...!
Ty nejsi poután k hlíně!
Já mlčím — a ty zazpíváš!
Já upadám — ty v let se dáš!
Jsi pták!... já — otrokyně...!

Sao Paulo, červen 1868

SLOKY OSAMĚLÉHO

Pryč, zbabělosti!... Hodina bije v čase,
doprovázena tajemným prorockým hlasem,
odkud? — od Boha!
A nové pokolení raší,
v bitevní zbroji sahá po palaši
jak Minerva... Hleď k nebesům, kde mizí mha!

Tak z dálky, od hranic zítřků zvoucích,
dere se křik, všem příliš temně mroucí,
leč mladým zní jak polnice.
Vždyť mládí v městech bojující
neslyší Věčnost hřímající
prostorou hvězd a měsíce.

Když pláže mlha zahalí a svírá
a jako volavka, jež trojcípé své křídlo rozevírá,
člun letí mořem — v dále bod,
když severák se řítí všechno zchvátit —
je nemožné se zastavit! A smrtí je — se vrátit.
Co zbývá mládí? — dát se na pochod!

A lid je jako člun plující v bouři,
tyranství — zlo, jež kraje vzbouří,

budoucnost — volné ovzduší.

„Lidé! Ten nápor vichru všechno rvoucí
jen vztek je bouře nemohoucí!“
řve revoluce do uší.

A složili jste ruce v klín! Té zbabělosti...

Šeptali pod rouškou ctností:

„je možno čekat... klid!“

Čekat — a na co?... Dokud davy,
drtící trůny, poslušně se nedostaví
propasti vyhloubit?

Nebo jak drzý satrapa vy chcete,
ať zítřek počká za dveřmi, než otevřete,
jak káže zdvořilost?

Spíš laviny a slunce zastavíte,
vichry a moře, kondora či živly lité,
než budoucnost!

Můj Bože! Temnou zkazku, jež se píše
krví jakéhos Ludvíka na blány říše,
zahalí temná opona.

Zbytečně dali jste nám — upomínku pro tupé
hlavy —
ze světa Evropu — z Evropy Francii plnou
slávy,
z Francie — Bourbonal

Korunovaná čela, nesmyslná!
Z purpurů, rozedraných zplna,
nikdo se nechtěl poučit!
A v brázdách času spí jak v hloubi země
u hlavy králů ono velké sémě,
jež zasel lid.

A přec by bylo krásné v tomto věku
rozvinout prapor volnosti, jež volá po člověku,
a Byronovým bratrem být!
Štědrý k tomuto Řecku brazilskému,
odkázat v závěti — svůj prapor jemu
a světu — národ, lid.

Rozvichřit myšlenku, jež Graccha vedla k zášti,
a jako Spartacus jít v jeho plášti
k otrokům, jako on se bral!
Lincolna — Lazara zas vzkřísit znovu
a lid svůj zdvihnout z hanebného hrobu,
aby se z červa — králem stall

A potom zemřít — usmřen a v klidu...
Králem či tribunem, Caesarem či pěvcem lidu,
čím chcete býti spíš?
Pak stačilo by slyšet z hrobu v tlení,
jak na náhrobcích tančí nové pokolení,
osvobozené vámi již!

LOĎ S ČERNOCHY

I.

Plujeme širým mořem... Bludná záře luny
pohrává nebem — pozlacená květina...
A vlny neúnavně čeří oceán
jak skotačivých dětí družina.

Plujeme širým mořem... Hvězdy na obloze
se lehce mihotají v zlaté pěně...
Světélkující moře zaněcuje bludičky --
tekuté poklady, zářící ohvězděně.

Plujeme širým mořem... Dvojí nekonečno
se nad hladinou beze smyslů objímá...
Pozlacené a modré, tiché, vznešené...
Kde oceán, kde nebe hranici svou má?

Plujeme širým mořem... Plachty nastavuje
mořskému vánku — vlahým perutím
dvojtěžník, jenž jak vlaštovka se žene po
vlnách
a dotýká se jich lchounkým říznutím.

Odkud pluje? A kam?... Kdo bludných lodí
zná směr, když prostory se v dálce topí?
Korsáři této Sahary prach nikdy nezvíří
a mizí v letu beze stopy.

Jak šťastný je, kdo v této chvíli
vznešenost těchto obrazů pocítí vděčně...!
Dole — oceán... Nahoře — obloha...
Nebe i moře — obojí nekonečné!

Sladký mír přináší mořský vánek
a něžnou hudbu dálky vyluzují!
Můj Bože! vznešený je vroucí zpěv
vln bez konce, jež nazdařbůh se pohupují.

Vy lidé moře! Tvrdí námořníci,
jimž slunce světadílů barví pleť jak jód!
Vy děti kolébané bouřemi
v kolébce hlubin širých mořských vod!

Jen chvíli... chvíli jen mne nechte pít
tu poesii divokou, jež nezná okovy!
Orchestrem bude hukot moře pod přídí
a vítr hvízdající v lanoví!

* * *

Proč prcháš, lehký člune?
Proč prcháš před nesmělým básníkem?
Kdo dopřeje mi doprovázet lodní pout —
kometu se zpěněným ohonem?

Albatrose! albatrose!... orle oceánu,
spící v oblacích mračen nehnutě!
Zatřes svým peřím, leviathane prostoru!
Albatrose, albatrose!... a půjč mi perutě!

2.

Zda záleží na plavčikově kolébce,
na rodné zemi, rodu, dvoře?
Miluje verš i jeho kadence,
o nichž mu zpívá staré moře.
Zpívá! Vždyť smrt je božská od původu!
Dvojtěžník v bočním větru brázdí vodu
jak ploutev delfína
a s přední plachtou na stožáru
tesklivá vlajka zdraví vodní čáru,
jež vzadu zhasíná.

Kantilény, jež zpívá plavčík ze Španěl,
něžnou a žhavou láskou nyjí,
vzpomínající snědých dívčích těl,
jež z andaluzských studní pijí.
Syn Itálie lenivý, syn Říma,
opěvá Benátky, to město, které dřímá,

tu zemi lásky, zrad —
a myslí na záliv, jež jímá krásou,
a na verše, jež psával Tasso
u sopky tolikrát.

Angličan — chladný jako led,
jež kolébkou měl moře stále —
(vždyť Anglie je lodí z dávných let,
kdy zakotvil ji Bůh tam na kanále) —
drsně zpívá o slávě domoviny
a oslavuje Nelsonovy činy
u Abukiru v Egyptě...

A Francouz, hýčkán osudem vždy víc než dosti
opěvuje vavříny minulosti
i ty, jež získá napříště.

Helénští námořníci srdnatí,
jež zrodila kdys jónská vlna,
sliční a snědí piráti
moře, kde Odysseus dýchal zplna,
ti lidé, Feidiem kdys vytesaní,
zpívají v jasné noci rozjásaní
verše, v nichž proudí Homérova krev...
Vy plavci ze všech světadílů,
lovíte z vln u lodních kýlů
nebeský zpěv!

3.

Sestup s nesmírných prostorů, ó orle oceánu!
Níž... ještě níž... z těch vzdušných lánů,
odkud zrak lidí nemůže vidět letící dvojstěžník!
A pohleď!... jaký hořký obraz vidím!
zpěv jako při pohřbu!... truchlivé stíny lidí!
Hanebnou, hnusnou scénu... Bože! jak hrůzný
okamžik!

4.

Sen z Dantova pekla... Stěny lodi
rudé od záře luceren, které se brodí
v krvavých kalužích...
Řinčení okovů... a suché šlehy biče...
černá těla, jež slyšíš křičet,
zatím co křepčí jako na nožích...

A černé ženy, u prsou s nemluvnátky,
jimž na černé rty skapává krev matky,
rudě je barvící...
A mladé dívky, k smrti vyděšené,
zástupem příšer unášené,
po spáse marně toužící...

Do tance jenom chechtot vřeští...
Had těl se svíjí v kole bláznivém jak v kleštích

a v sebe už se zamotal...
Stařec zalapal po dechu a na zem padá...
výkřik... a bič už šlehá záda...
tanec však víří dál...!

Přikován k řetězu, jenž chřestí,
dav, mroucí hlady, klopýtá a svírá pěsti
a pláče v hrozném mumraji...
Ten třeští hněvem, ten zas šílí vůbec
a z jiného se stává utrpením hrubec
a všichni křepčí, pláčou, zpívají...

Kapitán u kormidla plavbu řídí
a vzhlednuv k nebesům nad lodní přídí,
na jejich čistou líc,
poroučí v husté mlze námořníkům:
„Bijte je tvrdě, podle zvyku,
ať tančí ještě víc!“

Do tance jenom chechtot vřeští...
Had těl se svíjí v kole bláznivém jak v kleštích
a v sebe už se zamotal...
Jak v dantovském snu mrtví se tu křísí!...
Křik, úpění a kletby se žalmy se mísí!...
A chechtaje se Satan vstal...!

Bože, ty pane nešťastníků!
 Řekni mi, Pane, ať jsi kde jsi,
 zda je to sen či skutečnost —
 taková hrůza pod nebesy!
 proč, moře, nezdvihneš svou vlnu
 a nesmyješ tu strašnou skvrnu,
 jež není snem?
 Klesněte, hvězdy! noci! bouře!
 s výsostí nebes na dno moře!
 Zhyň, moře, tajfunem!

Kdo jsou ti nešťastníci,
 z nichž zvykli jste si tropiti
 jen smích — ten tlumený smích davu,
 jenž kata k zběsilosti rozlítí?
 Kdo jsou?... Když hvězdy mlčí
 a kluzké vlny v tmách se krčí
 jak spoluvinníci
 před tváří noci, již nic neutěší —
 ty aspoň, nejsvobodnější a nejsmělejší,
 ty, přísna Muso, ty to rci!

Synové jsou to žhavé pouště,
 kde zem je světél nevěsta
 a pod širokým nebem
 kmen obnažených lidí vyrůstá...

Odvážní jsou to bojovníci,
 s žháným tygrem zápasící,
 když o samotě čelí mu.
 A ještě včera — prostí, silní, beze strachu,
 dnes — pouzí otroci se brodí v prachu
 bez vzduchu, světla, rozumu...

Nešťastné ženy,
 podobné Hágár dávných dnů,
 když shrbeny a zprahlé žízňí
 z dálky... z dálky v bezednu
 zesláblým krokem jdou na strašná jatka,
 na rukou okovy a nemluvnátka,
 žluč v duších rozlita...
 Podobny Hágár, víc však vytrpěly,
 když ani lože nátku Ismaeli
 nemohly poskytnout.

V nekonečných pouštích písku,
 v zemi, kde palma domov má,
 se zrodily — ty děti krásné,
 ty něžné dívky, které barví tma...
 V den jeden zavítá však karavana
 a v chýši již se loučí panna
 v závojích noci z ebenu...
 „Sbohem, má rodná chýše!...
 sbohem, vy palmy, shlížející v pramen s výše!
 sbohem, mé lásky... něho snu...!“

A pak jen cesta písečnými lány,
kde jako moře písečný se zvedá prach
a na obzoru číhá jenom poušť,
již slunce zabarvuje v nach...

Jen žízeň, hlad a mdloba tělo drží...
Tu běda nešťastným, když nevydrží
a klesnou bez hnutí!...

Jen místo v řetězu pak schází
a pískem už se šakal plazí,
vždy při chuti...

Sierra Leona ještě včera,
lov na lvy, válka, boj,
pod nebem prostých stanů
snů nespoutaný nepokoj.
Dnes — hluboké a temné podpalubí,
kde místo jaguárů mor je hubí
v špinavé, úzké prostoře..
A ze spánku se budí za jekotu zubů,
když pochop vleče mrtvé na palubu
a vrhá do moře...

Úplná volnost ještě včera,
svět, kde si volně lze vše brát —
dnes — vrchol neštěstí,
však bez volnosti umírat.
Všechny je stejný řetěz víže —
železný had, jenž marně hryže

otroctví — vlastní chvost.
Tak pohrdajíc smrtí tančí
truchlivá kohorta a bič ji jančí
svým praskotem... Ó, jaká ohavnost!

Bože, ty pane nešťastníků!
Řekni mi, Pane, ať jsi kde jsi,
zda blouzním... či snad pravdou je
taková hrůza pod nebesy...!
Proč, moře, nezdvihneš svou vlnu
a nesmyješ tu strašnou skvrnu,
jež není snem?
Klesněte, hvězdy! noci! bouře!
s výsostí nebes na dno moře!
Zhyň, moře, tajfunem!

6.

A žije národ, jenž svůj prapor k tomu propůjčuje
a kryje jím ty zločiny, když ranila jej slepota...!
A strpí, aby prapor, sotva slavnostně se vzduje,
byl pláštíkem, jímž nízkost halí kokota...
Bože! můj Bože!... pod jakou vlajkou ta loď pluje,
čí vlajka na stěžni tam nad košem se třepotá?
Ach, Muso, mlč... vždyť tolik ses již naplakala,
že všechnu hořkost slz tvých vlajka vssála...!

Zlatozelený prapor země mého zrodu,
jež vánek z Brazílie v náruč uchopí,
ta vlajka, na níž v zlatu slunečného brodu
naděje božských slibů spí...
Prapore, jež si po krvavé válce za svobodu
připjali hrdinové na kopí,
měls raději být válkou na cár rozbit,
než nevinným být rubášem zlé hrozby...!

Ta krutá osudovost rozum mrazil...
A v tuto chvíli zneuctěný dvojtěžník
smazává cestu, kterou Kolumbus kdys razil
jak duhu v moři, za niž vysloužil si věčný dík...
Potupy však je příliš!... Z éterných končin, drazí,
Nového světa reci, zdvihněte svůj křik!
Ty, Andrado, ten prapor strhni s cest, jimiž se běžel
Ty, Kolumbe, pak uzamkni svých moří dveře!

Sao Paulo 18. dubna 1868

LUCIE

V nádherném čase kvetoucího jara,
kdy les je vyzdoben jak ke slavnosti,
kdy vítr z širých luk hltavě pije
divoké vůně bujícího pralesa,
já s Lucí — dvě děti — běhali jsme
loukou i sadem, blízko vodopádu,
jak párek roztěkaných kolibříků
mezi oranžovňky, kvetoucími o vánocích.

Byla kdysi nejkrásnějším novorozeňátkem,
jaké spatřil den na této fazendě...
Půvabná a štíhlá... snědá... připomínala mi
divokou laň, vzhlížející z houštin,
kdykoliv jsem spatřil její černé oči,
temné jako noční peří ptáka šapua...
Sotva kdo byl něžnější a veselejší —
její ústa byla šarlatový pták,

prozpěvující si veselými úsměvy,
kadeřavé vlasy splývaly jí do čela
jako květy orchidejí, hravě, rozmarně,
a počínala si tak půvabně... tak něžně...
Lucie má ubohá... jak dovedla jsi
rozvříit laskáním a smíchem celou rodinu,

jež tě milovala, nosila tě na rukou,
jako bys byla vlastní dcerou místo otrokyní!

Bylas šťastným svátkem fazendy
a tvá paní po každé se usmívala,
vidouc tě, jak svazuješ si plavé vlasy
fialovými stužkami nočních viol...
A za noci, kdy všichni scházeli se
u lampy vrhající na strop zlaté odlesky,
ve veliké síni kolem planoucího krbu,
s úsměvem vždy, Lucie, já říkal jsem si potichu:
„Bože, z kolibříka už je dítě,
z dítěte křehký motýl!“

Ale jednoho dne hlad a zima
přišly lakotit se o tvé místo u krbu...
Stůl nestačil... ach, malá Lucie!
I musila jsi povstat od hostiny
a vzdát se místa mezi hodovnicek...
Pamatuji se... pamatuji... Slunce zářilo
a všechno v domě bylo jako ve svátek,

na dvorku vesele se rozkokrhal kohout
a do bučení krav bylo slyšet
řehotání klisen, ženoucích se venku
s vlající hřívou po planinách
a vdechujících svěží vzduch čistého jitra...

* * *

Naposled, tiše naříkajíc, Lucie
přicházela usednout na lavici na dvoře...
Ubohé dítě!... jak smutně hovořilos
v ten den se svou družkou přírodou?

„Sbohem, ach, navždy sbohem, milí přátelé,
nebeští ptáci, lesní vánku,
opojně vonné šumění teskných kokosovníků
a vichry rovin a prameny v poušti!
Nikdy už vás poblázněna a se smíchem
nespatřím vyrážet z vonných křovin,
neuztím vítr plenit hnízdo naříkajícím
drozdům...!“

Odpustíte mi, odejdu-li navždy?
Daleko prodali vaši Lucii...!“

Pak natrhala s kraje lesa květiny
a jako jindy si je vetkla do vlasů
a s úsměvem a vzlykajíc mi řekla:
„Nezapomeň na mne, která tě tolik miluje!“

* * *

Potom nejasná a splývající skupina
koní a jezdců na hřebenu hory
mizela očím sestupujíc s vrcholku...
V tu chvíli daleko... velmi daleko jsem viděl
zatřepetat se bílý šáteček...
ve větru se zmítající Luciin šáteček...

EPILOG

Mnoho let přešlo od té doby...

Jednoho dne, na cestě vnitrozemím,
na divoké a opuštěné stezce
spatřím před sebou kráčet ženu
džbán na hlavě a bosá chodidla,
ramena obnažená, pokleslá a hubená...

Zpívala ona žena hlasem bez ohně
smutnou a rozvlácnou píseň...

A já jsem naslouchal, hledaje marně
mladistvou, veselou vzpomínku z oné doby,
kdy jsem se naučil slovům této písně...

Pojednou jsem však věděl... „Lucie! Lucie!“
A žena se obrátila... s úžasem pohlédla na mne,
vzkřikla... a smějíc se a vzlykajíc vztáhla paže,
jako by se chtěla vrhnout ke mně...

Tu se zarazila... vlna krve
jí zalila bledou a ztrápenou tvář...
Svraskalou rukou zakryla ruměncem,
jako by chtěla ukryt svou hanbu...

A potom... s žalostným výkřikem
zmizela v lesním stínu... nešťastná Lucie...!

Sao Paulo 30. dubna 1868

PROMETHEUS

Pyšný a silný ještě, pohled k slunci obrácen,
vznešený v utrpení, poražen, leč nezkrocen,
v královské agonii Prometheus dýchá těžce.
Kavkaz je jeho kulem, rubáším nebe, vlnící se křehce,
a jako paže katana, jenž v krvi má svůj lup,
útroby titana rve holokrky sup.

Aby zdrtil hněv obra, blesk šlehe do prostoru
a světlem jímá Titana a poutá v jeho vzdoru.

Vznešený zápas!... Leč nikdo v blízkosti
netěší bolest, nesdílí se s úzkostí...

A — běda! — jako vrchol muk — završí světlo od východu
a na Olympu rozkoš ňadry nahými vábí v krutém svodu...
Třímajíc thyrsos, hlouček vilných bakchantek
přebíhá údolí a hory v tancích jak vlny řek
a zdrceného giganta teď zem i nebe (soupeřící...!)
mučí chlípnými steny bakchantek a jejich potem čpícím...

* * *

Ale tam!... zatím co ztěžka dýchá na žulovém balvanu,
zmítající se Prometheus, obr pykající za vinu,
vy, něžné Néreoovny, dcery moře, které divy kouzlí,
přinášíte mu oceán, aby se v nárek rozlil...!

Lide, ó nešťastný lide! Věčně trpící,
tys novým Prometheem v této věznici,
kde ke kůlu tě poutá řetěz zákonů
a supem je ti žezlo špatných králů na trůnu...
Tvé nezměrnosti však, tvé síle, jež se valí,
nestačil Kavkaz... proto tě k Andám připoutali
a zatím co se, Titane, zkrvaven svjíš v mukách,
století osvícené přihlíží... a smíchem puká...!
Leč, božský trpiteli, Encelade padlý k zemi,
tam u tvé kalvarie, vysmívána všemi,
jde musa básníka — ta dcera moře s vůní mát —
oceán duše své... do písní přelévat...

Santos 16. května 1868

KŘÍK AFRIKY

Bože, ó Bože, mlčící od věčnosti!
V jakém světě se skrýváš, jaká hvězda tě hostí,
zahaleného nebesy?
Před dvěma tisíci let jsem vzkřikla k tobě,
ale můj křik se ztratil v nekonečnu jako v hrobě...
Kde jenom, Pane, jsi?

Jak Promethea jedenkrát mne připoutal jsi
k ohnivým skalám pouště pro vše časy
na nekonečné galeji!...
Za supu dals mi slunce na obloze
a Suez uvázal mi jako řetěz k noze,
co nejbolestněji...

Kůň uštván sotva nese beduina,
pod bičem na zadní se vzpíná,
padá a zdechne na písku.
I můj bok krvácí a bolestí se potí,
když bičík samumu jej šlehá hroty
a nutí do trysku.

Mé krásné sestry žijí v štěstí...
Asie v rozkošnickém stínu ratolestí

obývá sultánovy harémy
či v sedle mocných bílých slonů
pokryta šperky kolébá se jako boky zvonů,
kde Hindustan je rájem na zemi.

Má za stan prastaré a strmé štíty Himalájí,
pod nimiž vlny Gangu líbávají
pobřeží korálů...

A vánek misora tam nebe zapaluje...
Asie v chrámech Brahmy snivě pluje
v pagodách barvy opálu.

A Evropa — tu stále věncí sláva!
Kouzelná, rozmarem svým upoutává,
královna, vedoucí svůj dvůr...
Sochařka — z mramoru carrarského sochy tesá,
básnířka — hymny Ferrary zdvýchá na nebesa,
nadšením zaněcující kůr.

Vavříň vždy připadne jí v každém sporu,
věncí se věncem nebo v hrdém vzdoru
frygickou čapkou ohnivou.
Vesmír ji miluje, až láskou třeští,
sleduje její krok, mučen jak v kleštích
tou milostnicí svádívou.

Ale já, Pane... přesmutná a opuštěná,
uprostřed pouští zabloudilá žena,

ztracena marně kráčím dál!
Když pláči — žhavý písek vssává slzy,
snad abys nezhledl pláč můj drzý,
aby tě nedojal...

Ani stín pralesa mne neosvěží...
Chci-li se skrýt, tu marně hledám chrámy s věží
ve výhni píscin v plamenech.
Když vstoupím na vrcholek pyramidy,
do čtyř stran marně volám hlasem bídy:
„Pane, mne skrýt se nech!“

Jak věštec, jenž si popel na tvář sype,
halím se pískem, který skřípe
v scirocca prudkém závanu...
A jdu-li Saharou, již odívám se utrápena,
říkají, běda, o mně: „Afrika jde zahalena
do bělostného turbanu!“

A nevidí, že poušť je jediným mým šatem,
kde osamělé ticho v žáru zlatém
mi padá na prsa.
Kde jenom bodlák roste v divé zvěli,
zívá si kolosální sfinga z žuly,
civíc na vlahá nebesa.

Z Théb, jež se v troskách steskem trápí,
k obzorům hledí dlouhonozí čápi

a poušť jen rozjímá,
tam, kde se v dálce bělá karavana
a jednotvárně kráčí od samého rána
velbloud — snad z Efraima.

Je to snad málo bolesti, ó Bože?
Věčné a nesčetné jsou tvé tresty — nože,
pod nimiž hořkne řeč,
co jsem ti učinila, Pane, jaký zločin
já spáchala, že mstí se mi, kam vkročím
tvůj nelítostný meč?

To bylo po dnech potopy... Postava kráčející,
snědá a mračná, těžce dýchající,
sestupovala s hory Ararat...
I vstoupila jsem chodci v cestu:
„Chame!... Mým chotěm buď!... Hleď na nevěstu,
jež chce se Eloou tvou stát!“

Od toho dne jen zlo mi vítr dějin nosí,
když sviští na mne, neznající rosy,
a vane na mne prokletí.
Na písku toulají se bludné kmeny
a hladovíci nomád z kraje v kraj se za prameny
vždy tryskem rozletí.

Z Egypta viděla jsem prchat vědu — vcházet bídu...
Lid svůj jsem viděla, jak opakuje osud židů,

těch synů ztracení.
Pak svědkem byla jsem, ó nešťastná má raso,
když Evropa svůj dráp ti zatínala v maso
jak sokol cvičený.

Kriste!... tvá náruč na kříži se marně otevřela...
Krev tvá mi neomyla s čela
hřích prvotní, jež dals mi za vinu!
Pronásleduje dosud úděl strmý
mé syny — kteří vesmíru jsou chutnou krmí —
i mne, mne — jeho pastvinu.

Dnes se mou krví sytí Amerika,
ten kondor v supu změněný, jenž říká:
„jsem ptákem otroctví...“
Ta zrádná sestra k ostatním teď patří!
Tak prodali kdys bratra Josefovi bratří
v hanebném sobectví.

Dosti, Pane!... Z tvé mocné dlaně, která nepoklesá,
nechť vyřine se přes hvězdy a přes nebesa
odpuštění mých vin!
Dvě tisíciletí už vzlykám k dráze mléčné!
Jen slyš můj křik, jak rozléhá se nekonečnem,
můj Pane, shlížející do pustin...

Sao Paulo 11. června 1868

POZDRAVENÍ REPUBLICY PALMARES

Na vrcholcích, jdoucích jak stádo býků,
odvážné orlí hnízdo plné křiku,
buď zdrávo — sídlo odbojníků!
buď zdrávo — ty, kde vlast má jaguár,
Palmares na zelené hoře,
čelenko indiánská v ranní zoře,
když v kolumbijském vzduchu jako z moře
se noříš z modrých par!

Buď zdrav — ty kraji mužů, chrabrých činy,
kde v ozvěnách, jež chvějí se jak třtiny,
snáš se dolů na roviny
křik lovců, třímajících zbraň!
Do dálky štěkot psů se nese,
lovecké rohy troubí v lese...
A hejno černých havranů se vznese
nad rozpálenou pláň...

K tobě, Palmares — jak vlny, jež se vzduly —
k tobě já volám, člune z žuly,
jehož plachty se v bouři rozvinuly,
byť hromy neustaly řvát!
Tys zdvihla vichřici, vše smetající,
a roznítla požár, šlehající

za jásání své posádky, již křivdy mstíci
na moři, kterým otrocký je řád!

Ty stadione orlů, čníci v pýše,
záštito svobody, která se krví píše,
tys uchopila meč a s výše
v údolí shlédla, stojíc na skalách:
„Já povstala jsem nad obzory,
mocní! Před vámi stojím bez pokory!“
A usmála ses... Úsměvem hory!
A s ironií šakala!

Zhýralí kleštěnci nechtějí sladce
o mramorových sídlech samozvance,
lfbající svůj řetěz uvázaný krátce,
zatím co každý strachem umírá...!
Tvé kráse já svým zpěvem žehnám,
lovkyně poloobnažená,
jíž na bocích se míhá skvrna
plavě rusého tapíra!

Tys, kreolko, svá řadra temná jako stíny
nevzdala nikdy ústům špíny!
Prchlivá dcero divočiny,
uchovalas je lásce nejdražší,
Diano černá, nestrachující se léčky,
naslouchající pod větvemi mlčky
pokřiku svého kata v čele smečky,
jak jej sem vítr zanáší!

Buď zdráva — Amazonko mladá,
jež ve skalách, kde skrýš je hada —
v hukotu vodopádů, který padá —
znáš dobře bojů žár!...

Buď zdráva, na vrcholcích čnicí
skrýše, kde sen svůj bojující
sní kondor... zbojník, s puškou k líci...
a svoboda... a jaguár...!

Fazenda Santa Isabel, srpen 1870

POSLEDNÍ BYRONOVA LÁSKA

*A protože se dříve či později na lidskou
lásku zapomene, je vlastností vznesené
duše a šťastného osudu dychtit — jako ty
— po lásce božské!*

A. de Musset

I.

V jednom z těch dnů... kdy bludný lord
spočíval v hedvábí na polštářích,
uzřela hraběnka, jak jeho hlava,
ověnčená a bledá, mdle poklesává,
hraběnka Guiccioli, s nívou a krásnou tvář!...

2.

V té šťastné době... v čas, kdy Ravenna
vídala Childa, cizí země syna,
přecházet z poutních chrámů v chlad kláštera
či meditovat dlouho do šera
u hrobky Danta — ghibelína...

3.

Kdy královská ruka Madonny
si brala šílený kříž na ramena...

a temné tajemství, jež choval Džiaur v své hrudi,
i zločin Manfredův, jež hrůzu budí,
usínaly u nohou Italky, jež byla žena...

4.

V jednom z těch jiter... s úsměvem,
při němž jí trpkost ústa svírá,
zpívajíc jako pták či jako dítě,
cítila, kterak úsměv naděje jí skrytě
každým pohnutím rtů milence odebírá...

5.

Naděje!?... naděje u toho zavrženého!
V duši, již agonie trhá z pevných svazků!
A zsinálá a bledší svíce
pravila: „Jiří...“ — všecka chvějící se —
„chtěla bych znáti — vaši novou lásku...“

6.

„Ty víš?“ — „Vy přiznáváte?“ — „Ano, přiznávám.“
„A jméno?“ — „Nejde o ně.“ — „Řekněte je!“
„Žárlíš? Tvůj pohled tak plamenný je
a sálá ohněm...“ — „Mylorde, jsem z Itálie!“
„A chceš se mstít?“ — „Krev princezny v mých žilách
bijel“

7.

„Chceš tedy znát onoho anděla,
jenž se mne zmocnil tak, že před ním klekám?
Ten sen, jenž mrtvé z hrobu křísí,
tu lásku, pro niž ožil Lazar kdysi?
Ideál satanův?“ — „Mylorde, čekám!“

8.

„Pohledte tedy, signoro... Co vidíte
za těmi záclonami tam?“ — „Nebe, jež nesmírné se zdá...“
„A já zřím Helladu... v krajině bludně sténá,
plačící panna...“ — „To je ona?“
„Pravilas, hraběnko... Je to svoboda!“...

Santa Isabel 21. srpna 1870

SBOHEM, MŮJ ZPĚVE

I.

Sbohem, můj zpěve!... Přišla chvíle odchodu...

Oceán lidu se zmítá, bouří vznícen,

Teď, synu bouře, bratře blesků

vrhni svůj výkřik do vichřice!

Zima, jež pláštěm jinovatky halí se,
zmrazuje růže lásky stranou vzkvetlé.

Leť, stěhovavý ptáku a zvěstuj
svobody jaro světlé!

Čas odejít... jak jízdni hlídku křik
rozeslat k obzorům na vše strany.

Vstaň, zpěve — světlá hvězdo pro lid,
zlověstná kometo pro tyrany!

Sbohem, můj zpěve! — Na bouřících se
náměstích

do bitvy volajíc polnice zaduněla!

Zpěve můj — orle, jemuž urvou křídla,
prapore — který proděraví střela!

Ne, nejde o tebe, jenž rozkoší sis plášť
na hodokvasech neoblekl,

jenž — pro vavříin, jímž tebe nezdobili,
i prostopášné koruny ses zřekl.

Jenž jako dědic rasy svobodné
s pradávným štítem, oděn do vojenské bluzu,
na koni španělském jels údolími,
čekaje na trubku, zda k poplachu se ozve brzy.

Čas volá ty, kdo sní jen o slávě
v boji... v němž jako v peci tavné
bronz pomníků žár století teď taví
a formuje v dny budoucnosti slavné.

Jdi, zpěve, též! — A s vírou básníka
se rozleť do světa na všechny strany!
A povstaň — světlá hvězdo pro lid,
zlověstná kometo pro tyrany!

Je příliš panen, které do nevěstinců
katova ruka drsně vláčí,
přespříliš schýlených čel vetchých starců,
přespříliš dětí, které bez úsměvu pláčí!

I řekni panně: „Sestro má, měj strpení,
již vidím holubici, kterou zítřek svítá!“
A starci řekni: „Břímě své mi svěť,
ať noha tvá již neklopýtá...!“

V každou kolébku víru položíš,
nad každým hrobem zanaříkáš.
V kolébkách, v holých hrobech budeš žít,
můj zpěve, jenž si bratr chudých říkáš!

Rozpjat přes oba břehy propasti,
s nohama na zemi a s čelem ve vesmíru,
nes Boží požehnání porobenému,
a výkřik otroků nes Pánu všehomíru!

2.

Já vím, že v dáli, na náměstích,
již vlna lidu hněvem vře,
podobajíc se kouli z děla
a zřídka oltáři či pokoře,
já vím, že se mi páni smějí,
když naslouchám, co vichry vějí
v pralesi zvaném skutečnost,
že mají pouze žluč a ironii
pro všechna vejce utopí,
z nichž zrodí se — pták budoucnost!

Já vím, že nenávisť a egoismus,
pokrytectví a ctižádost,
ty duše v temných slujích,
kam neproniká světlo — ctnost,

ta srdce uzavřená výzvám k boji,
ty oči, které uvidět se bojí
a světlu uzamkly se již,
že kamenují cestu kalvarie,
již osamělý básník žije,
že proklínají kříž.

A vím, že nestoudné to plémě —
farizeové, pokrytci,
přivedší Krista na kříž
a Galilea k hranici,
že jsou jen dýmem vedle plamene, jenž mocně
hoří,

jen stínem, který u pat století se tvoří
zkrouten jak had,
a peklo mají za kořeny,
když vinou staletími beze změny
řetěz svých zrad.

Zmoženi vínem Baltazara
praví na jeho hostinách:
„Je protivný ten pěvec
u Eufratu v temnotách!
Na vrbu zavěs nad hlubinou víru
svou lyru raba, strašnou lyru,
jež prokletím jen zní,
anebo ověnci své ušlechtilé čelo
růžemi jako Anakreon
a o lásce pěj a stvoření!“

Ano — zpívat o lesích a polích,
o světle, stínech, večereclí
a duši vypouštět jak roje
motýlů s nebem na křídlech;
naslouchat větru, který sténá v lese
a cítit list, jak celičký se třese —
dušinka, jež se ukryla
v pralesích, odkud kouří pára,
do sluje, kterou tlapa jaguára
před chvílí rozryla!

Jaká to krása! — Což jsem někdy
opomněl slavit zem i nebesa
i vesmír — skvělou bibli,
již do prostoru sám Bůh psal?
Kolikrát — dnes i včera —
já k písňím vodopádů v horách
svou píseň přidával,
naslouchaje vichřici v dešti,
jak vzlyká v tmách a smutně věští,
co bude dál!

I já měl v lásce květy
a krásu žen a červánky
i zvon, jenž teskně rozléhá se
pod vlhým sluncem do dálky.
A viole jsem smutně naslouchával,
jíž vnitrozemec plašil teskný nával,

zíraje v krbu na plamen
a miloval jsem horskou krasavici,
tak sladké písně zpívající
za nocí bílých jako den.

Čas nezralosti minul,
vše proměněno jest.
Jednoho dne v mou duši
vstoupil lomoz měst.
Zazněla myšlenka, zněl úder kladiv,
jímž kyklop práce zápas svádí
o slunce úsvitu.

Lid — moře, jež se pění —
má za zbraň myšlenku, ne snění,
a pravda jako maják svítí mu.

A člověk — vlna, jež se rodí
na moři, jímž je lid,
roznítit musí duše
a zemi objevit.

Prokletí básníkovi —
klamnému prorokovi —
prchá-li v časech nejhorších,
když dříve o bolesti hrubé jamby
s purpurovými dithyramby
mísíval se ve verších!

„Do práce!“ — volá ze tmy
nesmírný Boží hlas.

„Ruce — nechť patří zemi,
čela — nebesům zas!

Básníku, vědče, divochu, vy při svém zrodu
jste jádrem posvátného doprovodu
korábu civilisace!

Námořník šplhej po stožárech,
kormidelníku, studuj hvězdy staré
a v mlhu hled, ty v koši na hlídce!“

Vyla mnohá černá bouře
mezi rahny na stěžních.

A palubami třásl
křik odsouzců nevinných.

Zděšenou posádku smrti jsem uzřel
do hrozné vlny moře
vlastního bratra vrhnout — na pospas tmám!
Leč volal jsem: „Můj zpěv již letí tryskem!
Země na obzoru — tam za skaliskem!
Zemi budoucnosti vidím tam!“

3.

Druhu noci, v níž se hvězda ligotá,
kterou snivé mládí probdí do svítání,
první liste zázračného stromu života,
hvězdo jitřenko, jež křísíš úsvit ranní,

harfo zašlé lásky, pátrající po notách,
roso vyprchávací z hrudi jako z dlaní —
je čas odejít!... Leť, zpěve,
slzo má i hněve!

Tys byl večernicí, která svítí v tmy
pastýřům na skalách Arkadie,
ptákem, který ke mně přišel ze zimy
a hluboce z mých tajemných snů pije!
Dnes, kdy víchr zlověstný a s polomy
skučí ve hvozdech a v skalách vyje,
jako kondora tě nechám bloudit nad příkrými
srázy,
na pospas všem víchrům neštěstí a zkázy!

Miluji tě takového... Na zemi máš osudem
býti bratrem otroka, jež bičem bijí,
oplakávat jeho muka pod křížem,
výčitky řvát pánům do bakchanálií...
Budeš-li žít — dál jdi za cílem,
klesneš-li však v rubáš, jež ti šijí,
divoký ty synu hvozdů — zazpívá ti
slavnostní svůj hymnus hrom i slunce, jež jej
zlatí!

Když se zbožná karavana, která zbloudila,
ztrácí v pouštích, neznajíc tu zemi,
hledajíc to město moslimské, jež svítí do bíla,
kde hrob Boží v troskách mlčí němý —

hledí k slunci, které poušť jí zakryla,
myslí na Jeruzalém s marnými nadějemi,
a pak hyne šťastna, rozmnožujíc bez lítosti
tisíciletou stopu již vybělených kostí...

Tak i ty — byť může nevěřící pokrytec,
ona luza, z níž se červy rojí,
sklonit v prach tvou obří plec
nebo uškodit tvé zbroji —
tak i ty svou rukavici železnou zde necháš přec,
než ji zdvihne příští pokolení k boji...
Neklesej, věř v mládí, v zítřky v tomto moru,
v nebe svobody, jež září na obzoru...!

Zpívej, synu světla žhavé oblasti
těchto pahorků, jež v pýše pnou se hrdě čníci!
Přilož ke rtům polnici, jež zlověstně se mstí,
opakujíc křik tvůj burcující!
Do orgií pánů sáhní — po skutečnosti,
z hrobu zdvihni — lepší minulost tam spící!
Železný ty hlase, burcuj vzdor všech duší
od severu k jihu... od moře až k Andám,
čnicím do ovzduší!

Recife 1865

POZNÁMKY

Antônio de Castro Alves, největší brazilský básník XIX. století, zasvětil svůj život i své dílo boji za zrušení otroctví, za demokracii a za svobodu lidu. Narodil se 14. března 1847 na statku Cabeceiras u Carralinho v provincii Bahia. O krátkém, ale plodném životě básníka, který byl revolucionářem stejně v životě jako ve svých básních, který často své verše improvisoval na lidových shromážděních a který předčasně zemřel 6. července 1871 v Bahii, nejlépe poučí románový životopis Jorge Amada „Básník svobody“, který vyšel v českém překladu. Sbírka „Otroci“ je nejslavnějším a nejrevolučnějším dílem Castra Alvese. V českém převodu vychází po prvé.

STOLETÍ

je obrazem politického stavu světa v době napsání básně.

- Str. 17 *José Bonifácio de Andrade e Silva* (1763—1838) — brazilský politik a spisovatel, významná postava z bojů za brazilskou nezávislost na počátku 19. stol.
- Str. 19 *Jan Sobieski* (1624—1696) — polský král, hrdina z bojů Poláků proti Turkům.
- Str. 19 *Konstantinos Kanaris* (1790—1878) — řecký námořní hrdina z bojů proti turecké nadvládě.
- Str. 19 *George Gordon Byron* (1788—1824) — anglický básník, zemřel v Missolonghi, kam se vypravil bojovat za osvobození Řecka.
- Str. 19 *Napoleon* — míněn Napoleon III. (1808—1873), francouzský císař.
- Str. 19 *Jersey* — největší z normanských ostrovů v kanálu La Manche patří Anglii, tehdy důležitá opevněná vojenská posice. Narážka na pobyt Victora Huga, odpůrce Napoleona III., na ostrově Jersey v letech 1852—1855.
- Str. 19 *Sorrento* — město v Jižní Itálii, rodiště básníka Torquata Tassa (1544—1595), leží blízko Neapole a Vesuvu.
- Str. 19 *Košut* — Lajos Kossuth (1802—1894) — maďarský revolucionář.
- Str. 19 *Carlos Benito Juárez* (1806—1872) — liberální mexický prezident.
- Str. 20 *Benjamin Franklin* (1706—1790) — americký spisovatel, vědec a politik, usilující o zrušení otroctví. — Básník se několikrát ve své poesii zmiňuje o velkých postavách obou Amerik, o Franklinovi, Lincolnovi, Washingtonovi a Juárezovi, stejně jako o José Bonifácovi.
- Str. 20 *Gracchové* — slavná starořímská rodina. Tiberius Gracchus byl

původcem proslulého agrárního zákona. Gaius Sempronius Gracchus, od r. 123 př. Kr. tribun lidu, stál na straně římského lidu.

- Str. 20 *Ješua*, Izaiáš — starozákonní prorok.
Str. 20 *abolice* — zrušení otroctví, *abolitionismus* — hnutí usilující o osvobození otroků.
Str. 21 „*Osvobodte tribuny, tisk...*“ Není to jediné místo v básnickové poesii, které oslavuje tisk a jeho význam. Pět let po Století, roku 1870, napsal v Bahii básně Nekrvavá bohyně. Tisk byl pro něho „svědomím světa“, „strážným andělem“ lidstva a při objevení této bohyně „spatřivše její úsměv, děsem zařvaly zločiny a tyranie, satrapové, šakali i sova, sup a otroctví i tma a podvody“. V básni „*Knih a Amerika*“ z roku 1867, přirovnává knihu k „odvážnému válečníku“, který dobývá celý svět, aniž kdy zažil Waterloo.
Str. 21 Básník je rozhořčen proti papeži, asi hlavně proto, že přijal intervenci Ludvíka Bonaparta proti římské republice (1849), a proto, že se postavil proti sjednocovacím snahám Garibaldiho.
Str. 21 *Guanabara* — zátoka v Brazílii mezi Distrito Federal a státem Rio de Janeiro.
Str. 21 *Sinaj* — biblická hora, kde podle Písma dostal Mojžíš od Hospodina desatero přikázání.

ZA SVÍTANÍ

- Str. 23 *Pedro Calasans* — jeden z hrdinů bojů za nezávislost Brazílie, tehdy portugalské kolonie.
Str. 24 *Santa Cruz* — východní oblast Bolívie, sousedící s Brazílií.
Str. 24 *piquiá* — divoká brazilská rostlina.
Str. 24 *sipó* — ohebný prut.
Str. 24 *jurema* — brazilský strom.
Str. 26 *Eufkrat* — největší řeka v Přední Asii, zde symbolisuje prostopášnost utlačovatelů.
Str. 26 *sionští otroci* — narážka na osud židů, podobný osudu černochoťů otroků.

VIDĚNÍ MRTVÝCH

první básně, kterou Castro Alves recitoval v Sao Paulu. V této básni spojil osud černých otroků s velkými postavami národní minulosti. Podobně evokuje Andradu v závěru Černošské lodi.

- Str. 27 *Heinrich Heine* (1799—1855) — německý revoluční básník.

Str. 27 *Kyffhausen* — německá hora v Durynsku, v níž podle pověsti spí císař Bedřich Rudoušský.

Str. 27 *Torquato Tasso* (1544—1595) — velký italský básník, narozený v Sorrentu.

Str. 27 *Joaquim Nunes Machado* (1809—1849) — brazilský politik, vůdce povstání v Pernambuco.

Str. 27 *Dória, Siqueira, Pedro Ivo* — hrdinové bojů za nezávislost Brazílie.

Str. 28 *Tiradentes* — hlavní postava hnutí Inkofidentů, usilujících o brazilskou nezávislost. Byl zrazen a oběšen, jeho mrtvola byla rozčtvrcena. Postavy Tiradentesovy užil Castro Alves také ve svém dramatu Gonzaga, napsaném v recifském předměstí v únoru 1867, v němž hrála jeho milenka Eugênia Camára.

Str. 28 *skřepějící socha* — narážka na Pedra I., *dvě koruny* — brazilská a portugalská, *dvě charty* — brazilská a portugalská ústava, *dva volné národy* — brazilský a portugalský.

Str. 28 *Andrade* — viz Století.

Str. 28 *José Anchieta* — misionář ze XVI. stol., obhájce svobody Indiánů.

Str. 28 *Gracchové* — viz Století.

Str. 28 *Brutus* — účastník spiknutí proti Caesarovi, zde uveden jako symbol republiky.

MATER DOLOROSA

Str. 33 *Nathaniel Lee* (1653—1692) — anglický spisovatel.

DOZNÁNÍ

Str. 35 *Sorrento* — viz Století.

Str. 37 *socha velkého císaře* — míněn Pedro I.

SLUNCE A LID

Str. 40 *Victor Hugo* (1802—1885) — velký francouzský básník svobody.

Str. 40 *Manuel José Quintana* (1772—1857) — španělský básník.

Str. 40 *Briareos* — obr z řeckého bájesloví.

TRAGEDIE V CHÝŠI

- Str. 41 *sapé* — druh brazilské trávy.
 Str. 41 *tyrana* — stará brazilská lidová píseň.
 Str. 43 *fazenda* (šp. hacienda) — statek
 Str. 44 *Kalvarie* (Golgota) — hora Kristova umučení, zde symbol utrpení otroků.
 Str. 44 *Tabor* — hora v Palestině, na které podle Nového Zákona došlo k proměnění Páně, zde symbol obratu v osudu otroků.
 Str. 45 *Palmyra* — starověké město v asijské části Turecka, jehož trosky byly objeveny koncem 17. století.
 Str. 45 *Babylon* — hlavní město starověké Babylonie na březích Eufratu, zde symbol rozmařilosti.
 Str. 46 *Promeitheové* — zde černoši. Prometheus byl v řeckém bájesloví obr, který uchvátil s nebes oheň a snesl jej lidem na zem. Za trest byl přikován na Kavkaz. Je symbolem obětování vlastních zájmů zájmům celku, lidstva.

ZHÝRALÝ ŘÍMAN

- Str. 51 *Lavater*, J. R. — švýcarský básník a filosof.
 Str. 51 *smilka* — druh traviny.
 Str. 51 *Medína* — arabské město, kde je pochován Mohamed.
 Str. 51 *Néreevny* — v řecké mythologii víly moře.
 Str. 52 *Ave Caesar, morituri te salutant* — Buď zdráv, císaři, na smrt jdoucí tě pozdravují. Pozdrav římských gladiátorů před zápasem.
 Str. 52 *Orfeus* — v řeckém bájesloví polobůh, symbol hudby.
 Str. 52 *bakcbantky* — účastnice slavností k počtě boha Bakcha, zde symbol chlípnosti a pokušení.
 Str. 52 *Hymétos* — pohoří v Řecku, proslulé medem.
 Str. 52 *Eumenidy* — v řeckém bájesloví bohyně pomsty.
 Str. 52 *Lucanus* — římský básník z 1. st. po Kr.
 Str. 52 *Palatinum* — jeden ze sedmi pahorků starověkého Říma.
 Str. 52 *Nero* — římský císař z 1. stol. po Kr.
 Str. 52 *Falerno* — město ve vinném kraji v italské Kampanii.
 Str. 53 *Kolosseum* — největší amfiteatr v Římě, založený císařem Vespasianem.

DÍTĚ

- Str. 54 *Východní zpěvy* (Les Orientales), sbírka básní V. Huga, inspirovaná především povstáním Řeků.

KŘÍŽ U CESTY

- Str. 56 *Alexandre Herculano* (1810—1876) — portugalský romantický básník a spisovatel.
 Str. 56 *Imideo, quia quiescunt* — závidím jim, neboť odpočívají.
 Str. 56 *guturama* — brazilský pták, příbuzný pěnkavě.
 Str. 56 *jurití* — brazilská holubice.

ČERNOŠSKÝ ZBOJNÍK

- Str. 58 *Eugen Sue* (1804—1851) — francouzský spisovatel.
 Str. 58 *Hágár* — v bibli služka Abrahamovy manželky Sára.
 Str. 58 *pampéro* — bouřlivý vítr jihoamerického pobřeží.

AMERIKA

- Str. 62 *Thomas Ribeiro* (1831—1901) — portugalský básník.
 Str. 64 *Atlas* — v řeckém bájesloví obr, nesoucí na ramenech nebesa.

VÝČITKA

- U této básně není uvedeno, kdy byla napsána. Je možné, že byla složena ještě v témže roce, kdy byl zavražděn Lincoln, roku 1865, v Pernambucu.
 Str. 65 *Abraham Lincoln* (1809—1865) — severoamerický prezident, zavražděný fanatickým stoupencem otrokářství J. W. Boothem.
 Str. 65 *Neque fama deum...* — Ani slávou bohů, ani blesky, ani hrozícím mručněním nepotlačil nebesa...
 Str. 65 *Lucretius* (zemř. 55 př. Kr.) — římský básník.

PROTIKLAD

- Str. 73 *Maciél Pinheiro* — přítel Castro Alvese. Básník jej oslavuje v jedné básni za to, že šel dobrovolně do boje ve válce proti paraguayskému despotovi Lópezovi. Maciél Pinheiro byl také básník, později se stal horlivým propagátorem republiky a zakladatelem republikánského orgánu Sever (O Norte).

LOUTNISTOVA PÍSEŇ

- Str. 76 *kolpík* — pták z čeledi ibisů.

VĚŠTEC

- Tato báseň je bez data. Není jisté, zda byla napsána roku 1865 v Recife,

kde Castro Alves napsal velké množství básní tvořících *Otroky*, nebo roku 1868 v Sao Paulu.

Str. 79 *Izaidš* — viz Století.

Str. 81 *Iberie* — staré jméno Španělska.

Str. 82 *Egeus, Aigeus* — staroathénský král.

Str. 82 *Saturn* — římský bůh.

MATKA OTROKA

Str. 84 *Adam Mickiewicz* (1798—1855) — velký polský básník, napsal tuto báseň roku 1830.

MANUELA

Str. 88 *fado* — portugalský lidový tanec.

Str. 88 *fandango* — španělský národní tanec.

Str. 89 *tyrana* — viz Tragedie v chýši.

BAJKA O PTÁKU A RŮŽI

Str. 94 *nargilé* — vodní dýmka.

SLOKY OSAMĚLÉHO

Str. 97 *Minerva* — bohyně z římské mythologie.

Str. 98 *jakéhos Ludvíka* — míněn Ludvík XVI., francouzský král, popravený za francouzské revoluce.

Str. 98 *Bourbon* — francouzský šlechtický rod, z něhož vzešel i Ludvík XVI.

Str. 99 *Lincoln* — viz Vyčítka.

LOĎ S ČERNOCHY

Str. 102 *leviathan* — bájeslovný mořský netvor.

Str. 103 *Tasso* — viz Vidění mrtvých.

Str. 103 *Nelson* (1758—1805) — anglický admirál.

Str. 103 *Abukír* — místo na egyptském pobřeží, u něhož Nelson roku 1798 porazil Napoleonovo loďstvo.

Str. 103 *jónská vlna* — míněno řecké moře.

Str. 103 *Odyseus* — hrdina starých řeckých bájí.

Str. 103 *Feidias* — největší řecký sochař v 5. stol. př. Kr.

Str. 104 *Dante* (1265—1321) — největší italský básník středověku, autor Božské komedie.

Str. 107 *Hágár* — viz Černošský zbojník.

Str. 107 *Ismáél* — podle Starého zákona syn Abrahama a Hágár.

Str. 108 *Sierra Leona* — britská osada v africké Guinei.

Str. 110 *Andrade* — viz Století.

LUCIE

V této básni, napsané 30. dubna 1868 v Sao Paulu, vidíme rysy úpadku venkovského patriarchátu.

Str. 111 *fazenda* — viz Tragedie v chýši.

Str. 111 *šapu* — jihoamerický pták.

PROMETHEUS

Str. 115 *Prometbeus* — viz Tragedie v chýši.

Str. 115 *Olympos* — hora v Řecku, podle bájí sídlo Múz.

Str. 115 *thyrsos* — u starých Řeků hůl, ovinutá břečtanem a révou, užívaná při slavnostech boha Bakcha.

Str. 115 *bakechantky* — viz Zhýralý Říman.

Str. 115 *Néreevny* — viz Zhýralý Říman

Str. 116 *Encelados* — Prometheus.

KŘIK AFRIKY

Str. 117 *Prometbeus* — viz Tragedie v chýši.

Str. 118 *Hindustan* — území v Přední Indii.

Str. 118 *misora* — africký vítr.

Str. 118 *Ferrara* — město v Itálii.

Str. 119 *Théby* — řecké město.

Str. 120 *Efraim* — území v Palestině, též město, kde se ukrýval Kristus.

Str. 120 *Cham* — syn Noemův, mytický praotec Hamitů, Egypťanů a afrických černochů.

Str. 120 *Eloa* — božská bytost z Bible.

Str. 120 *nomád* — kočovník.

Str. 121 *Josefovi bratři* — narážka na známou událost z Bible.

POZDRAVENÍ REPUBLICE PALMARES

Je to jen část, začátek velké básně, kterou Castro Alves chtěl napsat. Vznikla roku 1870 na fazendě Santa Isabel.

Str. 122 *Palmares* — republika založená brazilskými černochoy, kteří uprchli z otroctví v cukrovarech a shromáždili se v horách ve státě Alagoas. Jejich vůdce se jmenoval Zumbi. Republika Pal-

mares odolala čtyřem brazilským armádám. Je to jedna z nejdůležitějších revolučních událostí brazilských dějin.

Str. 123 *Diana* — bohyně řeckého básně, ctěná v lesích a na horách.

Str. 124 *Amazonky* — v řeckém básně bojovné ženy.

BYRONOVA POSLEDNÍ LÁSKA

Castro Alves napsal tuto básně na fazendě Santa Isabel roku 1870, když se připravoval na návrat do Bahie.

Str. 125 *Alfred de Musset* (1810—1857) — francouzský básnik.

Str. 125 *Child* — hrdina Byronovy básně Child Haroldova pout.

Str. 125 *Dante* — viz Loď s černochoy.

Str. 125 *ghibelini* — císařská strana bojující proti guelfům, straně papežské.

Str. 126 *Manfred* — hlavní postava Byronovy stejnojmenné básně.

SBOHEM, MŮJ ZPĚVE!

Str. 131 *Baltazar* — babylonský král, symbolisující prostopášnost.

Str. 131 *Eufkrat* — viz Za svítání.

Str. 131 *Anakreon* — řecký básnik ze 6. stol. př. Kr.

Str. 134 *vlastního bratra* — jde o námořníky, kteří vrhají do moře člověka, patně černocho.

Str. 135 *Arkadie* — krajina v Řecku.

OBSAH

Pablo Neruda: Castro Alves	7
Jorge Amado: Castro Alves, brazilský národní básnik	9
Století (O seculo)	17
Za svítání (Ao romper d'alva)	23
Vidění mrtvých (A visao dos mortos)	27
Píseň Afričana (A canção do africano)	30
Mater dolorosa	33
Doznání (Confidência)	35
Slunce a lid (O sol e o povo)	40
Tragedie v chýši (Tragedia no lar)	41
Zhýralý Říman (O sibarita romano)	51
Dítě (A creança)	54
Kříž u cesty (A cruz da estrada)	56
Černošský zbojník (Bandido negro)	58
Amerika (America)	62
Výčitka (Remorso)	65
Sirotek u hrobu (A orphã na sepultura)	68
Protiklad (Antithese)	73
Loutnistova píseň (Canção do violciro)	75
Prosba (Suplica)	77
Věštec (O vidente)	79
Matka otroka (A mãe do captivo)	84
Manuela	87
Bajka o ptáku a růži (Fabula)	93
Sloky osamělého (Estrophes do solitario)	97
Loď s černochoy (O navio negreiro)	100
Lucie (Lucia)	111
Prometheus (Prometheu)	115
Křik Afriky (Vozec d'Africa)	117
Pozdravení republice Palmares (Saudação a Palmares)	122
Poslední Byronova láska (O derradeiro amor de Byron)	125
Sbohem, můj zpěve (Adeus, meu canto)	128
Poznámky	137